

**SERMAYE PİYASASI KURULU
MUHASEBE STANDARTLARI DAİRESİ**

BİRLEŞME İŞLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

YETERLİK ETÜDÜ

**Hale TURGAY
Uzman Yardımcısı**

**EKİM 2001
ANKARA**

YÖNETİCİ ÖZETİ

Devam eden küreselleşme süreci içerisinde, Avrupa Birliği'ne tam üyelik yönündeki iradesini ortaya koyan ülkemizde, rekabet gücünün artırılması ve entellektüel ve mali sermayenin büyütülmesi amacıyla birleşme işlemlerine ilişkin hukuki ve finansal düzenlemelerin bir an önce yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda, birleşme ile üstlenilecek risk, beklenen kazanç ve birleşme işlemlerinin maliyetinin mali tablolara tam ve doğru olarak yansıtılması amacıyla, birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesi konusunda da düzenlemeler yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Birleşme işlemlerinin mali tablolara yansıtılmasına ilişkin International Accounting Standards Committee (IASC) tarafından yayınlanan 22 numaralı “Şirket Birleşmeleri” standardında, birleşme işlemlerinin, kontrol gücünün elde edilip edilmemesine bağlı olarak, satın alma veya menfaatlerin birleşmesi yöntemi kullanılmak suretiyle muhasebeleştirilmesi öngörülmüştür. Satın alma yönteminde, satın alınan net varlıklar makul değeri ile satın alan tarafın bilançosuna kaydedilmekte, katlanılan maliyet ile satın alınan varlıkların makul değeri arasındaki pozitif fark şerefiye olarak kabul edilmekte ve söz konusu fark belirli koşullara bağlı olarak ya sistematik olarak itfa edilmekte ya da düzenli olarak değerlemeye tabi tutulmaktadır. Negatif fark ise, kaynaklandığı olaya bağlı olarak gelir tablosuyla ilişkilendirilmektedir.

Menfaatlerin birleşmesi yöntemi ise, iki veya daha fazla şirketin hissedarlarının, şirketlerin varlıklarının veya faaliyetlerinin tümünü tek bir şirket olarak birleştirdiklerinde söz konusu olmaktadır. Birleşen şirketlerin mali tablo kalemleri sanki cari ve önceki dönemlerde de bir grubun parçasıymış gibi birleşen şirketlerin mali tablolarına eklenmektedir. Bu yöntemde, birleşen şirketlerin varlıkları, borçları, sermayesi ve faaliyet sonuçları birleşilen şirketin mali tablolarına kayıtlı değerleri üzerinden taşınmaktadır. Yani bir şerefiye veya negatif şerefiye kaydedilmesi söz konusu değildir.

Ancak, ABD’de Financial Accounting Standards Board tarafından yayınlanan ve 30 Haziran 2001 tarihinden itibaren uygulanması öngörülen birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin “Şirket Birleşmeleri” başlıklı 141 numaralı standartta, “menfaatlerin birleşmesi” yönteminin kullanılmasının yasaklandığı ifade edilmiştir. Bu kararın alınmasında aşağıdaki hususlar etkili olmuştur.

- Ekonomik açıdan farklı nitelikte olmayan birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde yukarıda açıklanan iki farklı yöntemin kullanılması,

- Menfaatlerin birleşmesi yönteminin kullanılması sonucunda finansal tablo kullanıcılarının yatırımın değeri ve gelecekteki performansı hakkında sağlıklı bilgiye ulaşamaması,

- Birleşme sonrası dönemlerde daha fazla gelir yaratılmasına imkan verdiği için gerekli kriterleri sağlamak amacıyla ekstra maliyetlere katlanılması,

- Adil olmayan bir rekabete yol açması nedeniyle ekonomik kaynakların verimsiz olarak dağılması.

Yeni düzenlemeler ile, ayrıca, şerefiyenin mali tablolarda makul değeri ile izlenebilmesini teminen itfa edilmek yerine düzenli olarak değerlemeye tabi tutulması esası getirilmiştir.

Mevcut durumda ülkemizde birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesine birleşme işlemlerinin hukuki niteliğine ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nda ve vergilendirilmeye ilişkin vergi kanunlarında yer alan hükümler yön vermektedir. Söz konusu hükümler çerçevesinde, birleşme tarihi itibarıyla, devralınan şirketlerin tüm aktif ve pasif kalemleri kayıtlı değerleri üzerinden devralan şirkete geçmekte, sermaye artırımının devralınan net aktiflerin kayıtlı değerinden fazla olması durumunda ortaya çıkan fark, aslında aktifi veya pasifi düzenleyici nitelikte olmakla birlikte, bilançoda peştemallık-şerefiye/yedekler olarak mali tablolara yansıtılmakta ve şerefiye tutarı 5 yıl içinde itfa edilmektedir. Bu çerçevede, ülkemizde gerçekleşen birleşme işlemlerinde, bedelin hisse senedi olarak ödendiği, kayıtlı değerler üzerinden birleşildiği, birleşme sonrasında birleşen şirketlerin ortaklarının birleşme öncesindeki aynı oy haklarına sahip oldukları ve birleşme sonucu mali tablolarda gerçek anlamda bir şerefiye yer almadığı hususları göz önüne alındığında birleşme işlemlerinin kayıtlara "menfaatlerin birleşmesi" yöntemine benzer şekilde yansıtıldığı görülmektedir.

Ayrıca, ülkemizdeki çoğu birleşme işlemi ortak kontrole tabi grup şirketleri arasında gerçekleşmektedir. IASC tarafından yapılan düzenlemelerde bu tür işlemler "birleşme" tanımına dahil edilmemiş ve IAS 22'nin kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu nedenle, grup şirketleri arasında gerçekleşen birleşmelerde çoğu kez daha avantajlı olması sebebiyle menfaatlerin birleşmesi yöntemi esas alınmıştır. FASB ise, getirdiği yeni düzenlemelerde bu işlemlerin birleşme işlemleri kapsamında değerlendirilemeyeceğini ancak, satın alma yöntemi kullanılarak muhasebeleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bu çerçevede, birleşme işlemlerinin, dünyada yaşanan gelişmelere paralel olacak şekilde, satın alma yöntemi kullanılarak muhasebeleştirilmesi konusunda gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu şekilde yapılacak bir düzenleme, vergi düzenlemeleri ile tam anlamıyla örtüşmeyeceğinden, mevcut uygulamaları farklılaştıracağından ve varlık, yükümlülük ve birleşme maliyetlerinin makul değerinin hesaplanması konusunda uzman kuruluşların değer tespiti yapmasına ihtiyaç yaratacağından uygulamada zorluklar çıkabilecektir. Ancak, ülkemizde ve dünyada yaşanan gelişmeler şirket birleşmelerini zorunlu kıldığından, şirketlerin rekabet gücünün korunabilmesini teminen birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesi konusunda getirilen yeni düzenlemelere paralellik sağlanmalıdır.

KISALTMALAR CETVELİ

AASB	Australian Accounting Standards Board
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AcSB	Accounting Standards Board
AICPA	American Institute of Certified Public Accountants
APB	Accounting Principles Board
CICA	Canadian Institute of Chartered Accountants
FASB	Financial Accounting Standards Board
FRSB	The New Zealand Financial Reporting Standards Board
G4+1	Group of 4 plus 1
IAS	International Accounting Standard
IASC	International Accounting Standards Committee
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
UK ASB	The United Kingdom Accounting Standards Board

GİRİŞ

Günümüzde bir yandan bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, ulaşım maliyetlerindeki düşüşler ve dünya ticaret kurallarındaki liberalleşme nedenleriyle iş dünyası için ülke sınırları önemsiz hale gelmekte, diğer yandan da ekonomik ölçek tanımında önemli değişiklikler gözlenmektedir. Yeni teknolojiler, üretim tesislerinde ekonomik ölçek boyutlarının küçülmesine yol açarken, bilgi kaynakları, teknoloji geliştirme, marka, imaj ve dağıtım kanallarında ekonomik ölçekler büyümektedir. Aynı zamanda, birçok sektörde oluşan fazla üretim kapasitesi diğer konularda ekonomik ölçekleri yakalayanların elinde konsolide olma yolundadır. Bu gelişmeler şirketlerin üretimlerini artırmalarını ve büyümelerini zorunlu kılmaktadır. Bunun için de şirketler yeni ortaklıklar kurmakta, şirket satın almakta ve/veya başka şirketlerle birleşmekte ve hatta bölünmektedirler.

Dünyadaki gelişim bu yönde iken ülkemizde sermaye ve bilgi birikiminin sınırlı olması, tekstil, otomotiv, bankacılık gibi birçok sektördeki yatırımların sermaye kontrolü açısından dağınıklık göstermesi, teknoloji geliştirmede dışa bağımlı olunması, yeterli tanıtım ve imaj yatırımlarının yapılmaması nedenleriyle, yatırımların yeniliği ve ucuz işçilik ile elde edilen rekabet gücü süratle yitirilmektedir. Bu nedenle, ülkemizdeki şirketlerin uluslararası pazarda yer edinebilmesini sağlamak amacıyla, şirket birleşmeleri önündeki gerek kültürel gerekse yapısal engellerin bir an önce kaldırılarak, gerekli hukuksal, vergisel ve muhasebeye ilişkin düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Muhasebe açısından yapılacak düzenlemelerde esas olarak, konuyla ilgili mevcut uluslararası düzenlemeler ile uyumun sağlanması, bu kapsamda, mali tabloların gerçek değerini yansıtmasını teminen enflasyon muhasebesi uygulamasının zorunlu tutulması, birleşme ile üstlenilecek risk, beklenen kazanç ve birleşme bedelinin mali tablolarda tam ve doğru olarak gösterilmesi ve mali tablolarda ilgili kalemlerin benzer ve karşılaştırılabilir içerikte sunulmasını sağlamak amacıyla varlık ve kaynaklara ilişkin değerlendirme esaslarının belirlenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin temel uluslararası/ulusal düzenlemeler ile ülkemizdeki uygulamalar incelenerek, uluslararası alanda genel kabul gören esaslara paralel düzenleme önerileri geliştirilmiştir. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde ekonomik büyüme stratejileri içerisinde birleşmenin yeri ve birleşme işlemlerinin ne şekilde yapıldığı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, International Accounting Standards Committee (IASC) ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Financial Accounting Standards Board'un (FASB) birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin düzenlemeleri incelenmiştir. Üçüncü

bölümde, şirket birleşmeleri ülkemizdeki mevcut düzenlemeler açısından incelenmiştir. Genel değerlendirme ve sonuç bölümünde ise, çalışmanın genel bir özetine yer verilerek, ülkemizde yapılması gereken düzenlemeye ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

1.BÖLÜM- BİRLEŞME İŞLEMLERİNİN YAPILANMASI

Genel olarak şirketlerin amacı ekonomik büyümeyi gerçekleştirerek, varlıklarını korumak, sürekliliği sağlamak ve şirketin piyasa değerini maksimize etmektir. Ancak, dış çevrenin dinamik olduğu gerçeği göz önüne alındığında, bu amacı gerçekleştirmek isteyen her şirketin dış çevrede yaşanan gelişmelere ve rekabete ayak uyduracak bir yapıya sahip olması gerektiği açıktır. Güçlü bir rekabet, firmaları hızlı büyümeye iter. Bu anlamda büyüme sadece üretim artışları sonucu ortaya çıkan doğal bir gerçek olmayıp, aynı zamanda ekonomik koşulların bir sonucudur (Samuels and Wilkes. 1977:414).

Şirketler içsel veya dışsal büyüme stratejileri ile büyüyebilirler. İçsel büyüme; firmaların kendi olanaklarıyla faaliyetlerinin sonucu yarattıkları veya dışardan sağladıkları kaynakları yeni yatırımlara tahsisi yoluyla büyümeleri olarak nitelendirilmektedir (Akgüç. 1994:863). Örneğin; şirketlerin karlarını dağıtmayarak veya otofinansman yoluyla yatırım yaparak büyümesi (Dinçer. 1998:282).

Dışsal büyümede ise, şirket diğer bir şirketin veya şirketlerin tamamını veya bir bölümünü ele geçirerek veya yönetimlerini denetim altına alarak büyür. Bu büyüme yöntemi ekonomik yapının gelişmesi, üretim tekniğinin değişmesi, yeni üretim yöntemlerinin uygulamaya konulmasıyla özellikle XX. yüzyılın başından itibaren önem kazanmış ve batı ülkelerinde geniş ölçüde uygulanmaya başlanmıştır (Akgüç. a.g.e.:861). Dışsal büyüme sonucunda şirketler, ekonomik ve hukuki bağımsızlıklarını koruyarak birleşebilecekleri gibi (karteller, holding, konsern ve konsorsiyumlar), ekonomik ve hukuki bağımsızlıklarını kaybederek de birleşebilirler (şirket birleşmeleri) (Ertürk. 1995:52).

Bir şirketin bağımsızlığını kaybetmek pahasına başka bir şirket ile birleşmesi esas itibarıyla ilgili şirketler tarafından istenmeyen bir büyüme şeklidir. Bu nedenle şirketler başlangıçta içsel büyüme şeklini tercih ederler. Ancak belirli bir ölçek büyüklüğünden sonra içsel büyüme, büyüme alternatifi olmaktan çıkmaktadır. Bu aşamadan itibaren şirketler dışsal büyümeyi tercih etmekte¹ ve dışsal büyümenin avantajlarını² değerlendirme yoluna gitmektedirler. Dışsal büyüme stratejilerinden biri olan şirket

---

¹ Birden çok şirketin bağımsız olarak faaliyet gösterirken faaliyetlerini bir araya getirerek birleşme yoluna gitmeleri için kazanç elde etmeyi bekliyor olmaları gerekir. Böyle bir kazancın sağlanması ise, genelde sinerji olarak tanımlanmaktadır. Yani şirketlerin faaliyetlerini birleştirmek suretiyle elde edecekleri gelir, tek tek şirketlerin sağlayabilecekleri gelirler toplamından daha fazladır.

² Dışsal büyümenin avantajları arasında; müşteri portföyünün genişlemesi, piyasadaki konumun güçlenmesi, rekabetin azalması, risklerin azalması, ölçek ekonomileri-sabit maliyetleri daha geniş bir üretim imkanına yayabilme fırsatı yoluyla yeni yönetim, pazarlama tekniklerinin elde edilmesi, genel giderlerden tasarruf sağlanması, araştırma-geliştirme maliyetlerinin azalması, vergisel avantajlar sağlanması, kredi imkanlarının artması sayılabilir.

birleşmeleri, yasal, vergisel ve diğer nedenlerle çeşitli şekillerde yapılabilir. Sözgelimi uluslararası uygulamalarda “acquisitions” olarak nitelendirilen birleşmelerde, bir şirketin varlıkları veya hisselerinin³ önemli bir kısmı ya da tamamı diğer bir şirket tarafından satın alınır. “Merger” olarak nitelendirilen birleşmeler ise, bir şirketin diğer bir şirketi kendi bünyesine katarak iki şirketin bütünleşmesini ifade eder. Bu durumda iktisap eden şirket diğer firmanın tüm varlıklarını ve borçlarını üzerine alır.

Aktiflerin bir bölümünün veya tamamının satın alınmasında alıcı firma, satıcı firmanın yükümlülüklerini üstlenmemiş olmaktadır. Satıcı firma, aktiflerinin karşılığı olarak almış olduğu değerleri başka alanlara yatırarak faaliyetlerini devam ettirebilir. Diğer taraftan, satıcı firmanın tüzel kişiliği ortadan kalkmamakla birlikte, aktiflerin tümü devredilmişse, satıcı firma karşılık olarak aldığı nakit veya alıcının pay senetlerini, borçlarını ödedikten sonra kendi ortaklarına dağıtarak tasfiye olabilir (Akgüç. a.g.e.:717).

Firma tüm aktif ve pasifiyle birlikte devir alınır ve devralan firma aldığı değerler karşılığı kendi hisse senetlerini vermek suretiyle ödeme yaparsa, bu durumda satın alınan firmanın hukuki kişiliği sona ermektedir.

Bir firma ister aktif değerlerinin ister senetlerinin satın alınması yoluyla iktisap edilsin, bedelin nakden mi yoksa hisse senedi karşılığında mı ödeneceği sorunuyla karşı karşıya kalınmaktadır. Alıcı firma açısından hisse senedi verme yoluyla yapılacak ödemenin hem olumlu hem de olumsuz yönleri vardır. Hisse senedi vermek alıcı açısından bir finansman sorunu yaratmamaktadır. Alıcı durumda olan şirket sermaye artışına giderek, artan sermaye nedeniyle çıkarılacak hisse senetlerini, diğer firmanın satın alınmasında kullanabilir. Nakden ödeme durumunda kaldığı takdirde şirket, yine sermaye artışına gidebilir. Ancak, yeni çıkarılacak hisse senedinin sermaye piyasasında satılması sermaye maliyetini artırır. Buna karşılık şirket, borçlanarak diğer firmayı satın alabilecek durumda iken, hisse senedi vermek yoluyla devralırsa, kaldıraç faktöründen⁴ yararlanma etkisi azalacağı gibi, satın alan şirketin ortakları da birleşmenin sağlayacağı yararları gelecekte yeni ortaklarla paylaşmak durumunda kalmaktadır (Akgüç. a.g.e.:718).

---

³ Türk hukukunda bu kavram SPKn. 16/A’da “Halka açık anonim ortaklıkların sermaye ve yönetiminde kontrolü sağlamak amacıyla pay sahiplerine çağrıda bulunarak hisse senedi toplanması” ve “ortaklığın pay dağılımının önemli ölçüde değişmesi sonucunu veren hisse senedi el değiştirmeleri” şeklinde ifade edilmiştir. Sermaye Piyasası Kurulu’nun, Seri:IV, No:8 sayılı “Halka Açık Anonim Ortaklıklar Genel Kurullarında Vekaleten Oy Kullanılmasına ve Çağrı Yoluyla Vekalet veya Hisse Senedi Toplanmasına İlişkin Esaslar Tebliği” ile bu konu düzenlenmiştir.

⁴ İşletmeler yüksek oranda borçlanarak az bir sermaye ile geniş bir kaynağa sahip olabilecekleri gibi, faaliyetlerinden elde ettikleri kar oranının yabancı kaynak maliyetinden yüksek olması halinde öz sermaye karlılık oranlarını yükseltmek, başka bir deyişle finansal kaldıracın olumlu etkisinden yararlanmak olanağını elde edebilirler.

Satılan firmanın ortakları açısından da bedelin nakit veya hisse senedi olarak alınması seçeneklerinin birbirine kıyasla avantajlı ve dezavantajlı yönleri vardır. Bedeli hisse senedi olarak almanın dezavantajı, hisse senedinin piyasa fiyatının ileride düşmesi olasılığıdır. Avantajı ise, birleşmenin sağlayacağı yararlılardan ileride pay alma olanağının bulunmasıdır.

Alıcı firma, birleşmeyi satıcı açısından çekici hale getirmek için (özellikle bedelin nakden ödenmesi halinde) şarta bağlı ilave ödemeler yapmayı taahhüt edebilir. Birleşmeden sonra varlığını devam ettiren firmanın performansının, faaliyet sonuçlarının, önceden saptanmış değerleri aşması halinde anlaşma gereğince alıcı firma satıcı firmanın ortaklarına ek ödemeler yapabilir. Bu şekilde hisselerini satan kişiler ileriki yıllarda da birleşmenin sağladığı yararlılardan pay alma olanağı elde edebilirler.

2.BÖLÜM- BİRLEŞME İŞLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN ABD ve IASC DÜZENLEMELERİ

1960'lı yılların sonunda şirket birleşmelerinde yaşanan patlama sonucunda, birleşen şirketlerin türlerinde ve birleşme işlemlerinin yapılmasındaki farklılıklar göz önüne alınarak, American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) bünyesinde görev alan Accounting Principles Board (APB) tarafından 1970 yılında 16 numaralı “Şirket Birleşmeleri (Business Combinations)” görüşü yayınlanmıştır. Bu görüş çerçevesinde belirli kriterleri taşıyan birleşme işlemlerinin “menfaatlerin birleşmesi (pooling of interest)⁵” yöntemi kullanılarak, bunun dışındaki birleşmelerin ise, “satın alma (purchase)⁶” yöntemi kullanılmak suretiyle mali tablolara yansıtılması gerekmekteydi. Dolayısıyla, menfaatlerin birleşmesi ve satın alma yöntemleri birbirini tamamlayıcı ya da alternatif yöntemler olarak kullanılamamaktaydı.

1970'li yıllarda ABD'de Financial Accounting Standards Board (FASB) tarafından konunun daha kapsamlı ele alınması amacıyla bir projeye başlanması düşünülmüşse de, bu proje muhasebe ve raporlamaya ilişkin genel bir çerçeve oluşturulmasına kadar ertelenmiştir. 1981 yılında, daha öncelikli konular üzerinde çalışmaların tamamlanabilmesini teminen proje gündemden çıkarılmıştır.

---

⁵ Menfaatlerin Birleşmesi” yönteminde, satın alınan şirketin tüm aktif ve pasifi kayıtlı değerlerinden yeni şirketin bilançosuna taşınır. Dolayısıyla ortaya şerefiye/negatif şerefiye çıkmaz. Satın alma bedeli olarak birleşilen/yeni kurulan şirketin hisse senedi verilir. Bu yöntem, düşük amortisman nedeniyle bilanço karlılığının diğer yöntemle oranla yüksek olmasına neden olmaktadır. Bu yöntemde iktisap edilen şirketin faaliyet sonuçları birleşme tarihinden itibaren değil birleşilen yılın başından itibaren kayıtlara alınır (Hopkins, Houston and Peters. 2000:258).

⁶ “Satın Alma” yönteminde, satın alınan net varlıklar (toplam aktifler eksi toplam borçlar) makul değeri ile kaydedilir. Satın alma bedelinin (nakit yada hisse senedi) makul değeri ile satın alınan net aktiflerin makul değeri arasındaki fark şerefiye/negatif şerefiye olarak kayıtlara yansıtılır.

Diğer taraftan, 1983 yılında International Accounting Standards Committee (IASC) tarafından 22 numaralı “Şirket Birleşmeleri (Business Combinations)” standardı yayınlanmıştır. Söz konusu standartla genel anlamıyla 16 numaralı görüşe paralel düzenlemeler getirilmiştir⁷.

FASB tarafından, artan birleşme ve satın almalarla beraber ekonomik olarak aynı nitelikteki işlemlerin farklı muhasebe yöntemleriyle mali tablolara yansıtılmasından kaynaklanan karışıklığı gidermek amacıyla Ağustos 1996’da, birleşme işlemlerinin, şerefiyenin ve diğer maddi olmayan duran varlıkların muhasebeleştirilmesi ve mali tablolarda gösterimine ilişkin mevcut koşullar değerlendirilerek bir proje başlatılmasına karar verilmiştir. Aynı dönemde konunun uluslararası alanda da önemi dikkate alınarak, FASB’un çalışmalara başlamasını takiben Canadian Institute of Chartered Accountants (CICA) bünyesindeki Accounting Standards Board (AcSB) tarafından ortak standartlar oluşturmak amacıyla çalışmalar yapılmıştır.

FASB çalışmalarını kendisinin de dahil olduğu “Group of 4 plus 1” (G4+1) olarak bilinen ve the Australian Accounting Standards Board (AASB), the New Zealand Financial Reporting Standards Board (FRSB), the United Kingdom Accounting Standards Board (UK ASB), the AcSB ve gözlemci sıfatıyla the International Accounting Standards Committee’den oluşan toplulukla koordinasyon içinde yürütmüştür. Sonuç olarak, yapılan çalışmalar ve düzenlenen toplantılar sonucunda FASB tarafından Haziran 2001’de, 30 Haziran 2001 tarihinden sonraki hesap dönemlerinde uygulanmak üzere, 141 numaralı “Şirket Birleşmeleri (Business Combinations)” ve 15 Aralık 2001 tarihinden sonraki hesap dönemlerinde uygulanmak üzere, 142 numaralı “Şerefiye ve Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar (Goodwill and Other Intangible Assets)” olmak üzere iki ayrı düzenleme yayınlanmıştır. 141 numaralı düzenleme ile menfatlerin birleşmesi yönteminin kullanılması yasaklanmıştır.

2.1. International Accounting Standards Committee’nin 22 numaralı “Şirket Birleşmeleri” Standardı

22 Numaralı standartta şirket birleşmesi, farklı şirketlerin tek bir ekonomik varlık olarak bir araya getirilmesi ve bu surette bir şirketin diğerinin net aktifleri ve faaliyetleri üzerinde kontrolü⁸ elde etmesi olarak tanımlanmıştır. Ortak kontrole tabi olan grup

---

⁷ Ancak, standart 1993, 1996 ve 1998 yıllarında IASC’nin diğer düzenlemelerine (gelir vergisi, finansal tabloların geliştirilmesi ve karşılaştırılabilirliği, şarta bağlı durumlar, maddi olmayan duran varlıklar ve şerefiyeye ilişkin düzenlemeler) uygun hale getirilmek amacıyla revize edilmiştir.

⁸ Kontrol, bir şirketin mali veya faaliyet politikalarını o işletmenin faaliyetlerinden fayda sağlayabilecek şekilde yönetme gücünü elinde bulundurmasıdır.

şirketleri (ana şirket ile iştirakinin veya aynı ana şirkete bağlı iştiraklerin) arasındaki birleşme işlemleri ile ortak girişimlerin (joint ventures) mali tabloları standardın kapsamı dışında tutulmuştur.

Standart hem bir şirketin diğer bir şirketi iktisap ettiği hem de iktisap edenin belli olmaması ancak menfaatlerin birleştiği durumlar için düzenlemeler içermektedir.

İktisap (acquisition), bir şirketin (iktisap eden) aktiflerin transferi, bir borç taahhüdüne girilmesi veya hisse ihracı karşılığında, diğer bir şirketin (iktisap edilen) varlıkları ve faaliyetleri üzerinde kontrol elde etmesiyle oluşan birleşmedir.

Menfaatlerin birleştirilmesi (unitings of interests) ise, iki veya daha fazla şirketin hissedarlarının, şirketlerin varlıklarının veya faaliyetlerinin tümünü tek bir şirket olarak birleştirdiklerinde söz konusu olur. Bu birleşme, bünyesinde birleşilen şirketin riskleri ve çıkarlarını, sürekli ve birlikte paylaşmayı sağlama amacına ulaştıracak şekilde yapılır. Dolayısıyla, taraflardan herhangi biri iktisap eden tanımlamasına girmez. Bu tür birleşmelerde, birleşen şirketlerin hissedarları birleşme sonucunda oluşan şirketin kontrolünde eşit haklara sahip olurlar. Buna ek olarak, birleşen şirketlerin yöneticileri yeni oluşan şirkette de görev alırlar. Sonuçta, birleşen şirketlerin hissedarları, riskleri ve menfaatleri karşılıklı olarak paylaşırlar.

Risklerin ve çıkarların karşılıklı paylaşılması, birleşen şirketlerin eşit sayıda oy hakkına sahip hisselerinin karşılıklı değiştirilmesi gerçekleşmeden mümkün değildir. Böyle bir karşılıklı değişim, birleşen şirketlerin mülkiyet haklarının ve buna bağlı olan risklerinin, kazançlarının ve karar verme yetkilerinin korunmasını temin eder. Eşit hisse değişiminin sağlanması demek, birleşen şirketlerden herhangi birinin hisseleriyle elinde bulundurduğu haklarında önemli bir azalma olmaması demektir.

Birleşen şirketlerin oy hakkına sahip hisselerinin tamamı değilse bile çoğunluğu karşılıklı değiştirilmiş veya birleştirilmişse, bir şirketin makul değeri⁹ diğerininkinden önemli ölçüde farklı değilse ve birleşmeden sonra şirketlerin hissedarları birleşme öncesindeki aynı oy haklarına sahipse, riskler ve çıkarlar karşılıklı olarak paylaşılıyor demektir.

---

⁹ Makul değer, bir varlığın yanılıcı olmayan bir alışverişte, bilgili ve istekli bir alıcıyla bilgili ve istekli bir satıcı arasında el değiştirebileceği tutardır.

2.1.1. İktisap Yoluyla Gerçekleşen Birleşmelerin Mali Tablolara Yansıtılması

2.1.1.1. İktisap Edenin Belirlenmesi

Birleşme işlemlerinde kontrolü elde eden taraf iktisap eden taraftır. Kontrol, en basit şekliyle birleşen şirketlerden birinin diğerinin oy hakkının yarısından fazlasına sahip olmasıyla elde edilir. Ancak, aşağıda belirtilen durumlarda da, belirli bir şirketin iktisabından söz edilebilir.

- a) Yapılan anlaşma sonucu bir şirketin diğer şirketin oy hakkının yarısından fazlası üzerinde söz sahibi olması,
- b) Yapılan anlaşma ile bir şirketin diğerinin mali ve faaliyet politikaları üzerinde söz sahibi olması,
- c) Bir şirketin diğerinin yönetiminin çoğunluğunu atama ya da görevden alma gücünü elinde bulundurması,
- d) Bir şirketin diğerinin yönetim kurulu toplantılarında oy hakkının çoğunluğuna sahip olması,

Ayrıca iktisap edenin varlığı aşağıdaki koşulların sağlanması halinde de, belirlenebilir:

- a) Bir şirketin makul değeri diğer şirketin makul değerinden önemli ölçüde büyükse o şirket iktisap edendir.
- b) Birleşme oy hakkına sahip hisselerin nakit karşılığı el değiştirmesiyle oluştuysa, nakdi veren şirket iktisap edendir.
- c) Birleşmelerde yeni oluşan şirketin yöneticilerinin seçiminde etkin olan kişilerin bağlı olduğu şirket iktisap edendir.

2.1.1.2. İktisapların Muhasebeleştirilmesinde Kullanılacak Yöntem ve Yöntemin Uygulanması

İktisabın muhasebeleştirilmesi **satın alma yöntemi** ile yapılmalıdır. Satın alma yönteminin amacı, iktisap edilen şirketin, normal varlık alımlarına uygulanan ilkeler uygulanarak muhasebeleştirilmesidir (Hopking, Houston and Peters 2000:257). Bu yöntem, iktisabı kaydederken maliyeti, maliyetin belirlenmesinde de iktisabın temelinde yatan karşılıklı değişim işlemini esas alır. Birleşme tarihinden itibaren iktisap edilen tarafın faaliyet sonuçları iktisap edenin gelir tablosuna dahil edilir ve satın alınan tanımlanabilir varlık ve yükümlülükler ile şerefiye de, iktisap edenin bilançosunda gösterilir.

Satın alma kademe kademe gerçekleşirse (örneğin ilk yıl şirket hisselerinin %10'unun, ikinci yıl %20'sinin takip eden yıllarda da %30'unun satın alınması durumunda) birleşme tarihi son işlemin yapıldığı tarihtir.

2.1.1.3. İktisap Maliyetinin Belirlenmesi

İktisap maliyet değeri üzerinden muhasebeleştirilir. Maliyet, işlem maliyetleri dahil olmak üzere ödenen nakit veya nakit benzeri varlıklar ile katlanılan yükümlülüklerden oluşmaktadır. Verilen parasal varlıklar¹⁰ ve yüklenen borçlar karşılıklı değişim işlemi tarihindeki makul değerleriyle ölçülür.

İktisap kademe kademe gerçekleşiyorsa, birleşme tarihiyle karşılıklı değişim işleminin tarihi arasındaki fark önem kazanır. İktisabın muhasebeleştirilmesi, kontrolün elde edildiği zaman başlamakla birlikte, kullanılan maliyet ve makul değer bilgileri değişim işleminin olduğu tarihte belirlenmektedir. Dolayısıyla, kademe kademe gerçekleşen satın alma işlemlerinde toplam maliyeti belirlemek için her kademe gerçekleşen değişim işlemlerinin maliyetlerinin birbirine eklenmesi gerekmektedir.

Bedelin tamamının veya bir kısmının birleşme tarihinden sonra ödenmesi öngörülmüş ise, söz konusu bedelin karşılıklı değişim tarihindeki değeri bulunmak suretiyle makul değer belirlenir.

İktisabın maliyeti, borsaya kayıtlı menkul kıymetler içeriyorsa, piyasada normal dışı dalgalanmaların görülmediği ve piyasanın sığ olmadığı durumlarda, menkul kıymetlerin makul değerine ulaşmada bu kıymetlerin piyasa fiyatı kullanılır. Piyasa fiyatının güvenilir olmadığı veya menkul kıymetlerin piyasada hiç işlem görmediği durumlarda, menkul kıymetin makul değeri, bu kıymeti satın alan şirketin makul değeri içindeki veya iktisap edilen şirketin makul değeri içindeki (hangisi daha net saptanabiliyorsa) nisbi payı esas alınarak tahmin edilir. Satın alma bedeli iktisap edilen şirketin hissedarlarına hisse senedi yerine nakit olarak ödendiği durumda ödenen tutar makul değer bir göstergesidir.

Satın alma bedeline iktisap edenin iktisap ile ilgili tescil ve hisse basım masrafları, muhasebecilere, hukuk danışmanlarına, değerlendirme çalışması yapanlara ve diğer danışmanlara verilen ücretler gibi direkt giderler de eklenebilir. Genel yönetim giderleri ve doğrudan iktisap ile ilişkilendirilemeyen diğer giderler, iktisap maliyetine eklenmez ve olduğu anda gider kaydedilir.

---

¹⁰ Parasal varlıklar, elde tutulan nakit ve karşılığında sabit veya belirlenebilir bir tutarda nakit alınabilecek varlıklardır.

2.1.1.4. Tanımlanabilir Varlık ve Yükümlülüklerin Mali Tablolara Kaydedilmesi

Varlıklar ve borçlar, aşağıda belirtilen şartların sağlanması durumunda, birleşme tarihinde bilançoda gösterilirler.

- a) Gelecekte iktisap edene bir iktisadi kazanç sağlama veya iktisap edenden bir iktisadi kazanç çıkışına neden olma ihtimalinin mevcut olması.
- b) Maliyetleri veya makul değerleri için güvenilir bir hesaplama yönteminin bulunması.

Yukarıda sayılan kriterlere uyan varlık ve borçlar, bu standarda göre tanımlanabilir varlıklar ve borçlardır. Bu tanımlanan kriterlere uymayan varlık ve borçların satın alınmasının, iktisapta ortaya çıkan şerefiye veya negatif şerefiye miktarı üzerinde etkisi olacaktır.

Belirlenen koşulları sağlamaması nedeniyle kayıtlara yansıtılmayan varlık ve borçlar iktisap sonrasında bu kriterleri sağlar ise, sonradan kayıtlara yansıtılmalıdır. Ayrıca kayıtlara alınmış olan tanımlanabilir varlık ve borçların değerlerine ilişkin iktisap sonrasında ek bilgiler ortaya çıkmışsa, bu bilgiler dahilinde ilk iktisap anında kaydedilmiş olan kayıtlı değerler düzeltilmelidir. İktisap edilen bir tanımlanabilir varlık için birleşme tarihinden sonraki ilk mali yılın sona ermesinden önce bir değer düşüklüğü söz konusu olursa ve bu değer düşüklüğü birleşme tarihinden sonra oluşmuş özel olaylar veya mali durumdaki değişikliklerle ilgili değilse, şerefiyenin kayıtlı değeri düzeltilir.

Tanımlanabilir varlık ve borçların kayda alınması veya kayıtlı değerlerinin düzeltilmesi iktisaptan sonraki ilk mali yıldan sonra gerçekleştiğinde, şerefiye veya negatif şerefiye tutarında düzeltme yapmak yerine, ilgili tutar gelir veya gider olarak kaydedilir. Bu süre kısıtlaması ile, şerefiye ve negatif şerefiyenin süresiz olarak defalarca yeniden belirlenmesi ve düzeltilmesi engellenmektedir.

İktisap edenin niyet veya faaliyetleri sonucunda oluşan borçlar ile ileride iktisaba ilişkin oluşabilecek zararlar veya diğer giderlere ilişkin yükümlülükler birleşme tarihinde kayıtlara alınmamalıdır. Ancak, iktisap eden iktisap edilenin faaliyetlerinin azaltılmasına veya durdurulmasına ilişkin bir plan geliştirdiyse (bu plan, iktisap edilen şirketin çalışanlarının işten çıkarılmasından doğan tazminatların ödenmesini, tesislerinin kapatılmasını, üretim hatlarının kaldırılmasını ve yükümlülük doğuran kontratlarının iptal edilmesini içermelidir.) ve plan, birleşme tarihinden sonraki mali tablolarda açıklanmak üzere, etkilenen tarafları, tahmini tazminat verilecek çalışan sayısını, görevlerini ve bölümlerini, üstlenilecek masrafları ve ne zaman uygulanacağı hususlarını içerecek şekilde detaylandırılmış ve resmi hale getirilmişse, iktisabın gerçekleşmesini müteakip

söz konusu planın uygulanması nedeniyle oluşacak giderler için karşılık ayrılmalıdır. İktisap edilenin faaliyetlerinin azalması veya durması nedeniyle ayrılan karşılıklar aşağıda belirtilen şartların ortaya çıkması durumunda ters kayıtla iptal edilir

a) Dışarıya bir ekonomik fayda sağlanmasının bundan böyle mümkün olmaması, veya

b) Detaylı bir şekilde hazırlanan planın hazırlandığı şekilde ya da öngörüldüğü sürede uygulanmaması.

Böyle bir iptal, şerefiye/negatif şerefiye tutarına birer düzeltme olarak yansıtılmalı, gelir ya da gider kaydedilmemelidir. Düzeltilen şerefiye tutarı, kalan faydalı ömrü boyunca itfa edilmelidir.

2.1.1.5. İktisap Maliyetinin Mali Tablo Kalemlerine Tahsisi

İktisabın maliyeti, iktisap eden tarafından iktisap etme yüzdesine bağlı olarak satın alınan varlık ve yüklenilen borçların birleşme tarihindeki makul değerleri üzerinden varlık ve borçlara dağıtılır. İktisap edilen varlık ve borçların makul değerlerinin belirlenmesinde aşağıdaki esaslara uyulur.

a) Menkul kıymetlerin makul değerleri piyasa değerleri üzerinden belirlenir.

b) Piyasa rayıcı bulunmayan hisse senetlerinin makul değerleri, benzer niteliklere sahip diğer şirketlerin fiyat/kazanç oranları, temettü getirileri ve beklenen büyüme oranları dikkate alınarak oluşturulan tahmini değerleri üzerinden belirlenir.

c) Alacakların makul değerleri, cari faiz oranları kullanılarak hesaplanan tahsil edilecek tutarların bugünkü değerleri ile belirlenir, gerekiyorsa bu tutardan alacakların tahsil edilememesi durumunda oluşacak zararlar ve tahsilat giderleri için ayrılan karşılıklar düşülür. Kısa vadeli alacaklarda nominal değer ile iskontolu değer arasındaki fark önemli değilse iskonto yapılması şart değildir.

d) Stokların makul değeri, mamüller ve ticari mallar için satış fiyatlarından elden çıkarma maliyeti ile iktisap edenin satış çabasına karşılık ayracağı makul bir karşılığın düşülmesi suretiyle; yarı mamüller, satış fiyatından işin bitirilebilmesi için oluşacak ek maliyet, elden çıkarmanın maliyeti ve işi bitirme ve satma çabasına karşılık ayrılmış olan karşılığının düşülmesi suretiyle; hammadde için de, yenileme maliyeti üzerinden belirlenir.

e) Arsa ve binaların makul değeri, piyasa değerleri üzerinden belirlenir.

f) Makina ve teçhizatların makul değeri normalde değer belirleme çalışmasıyla saptanan piyasa değeriyle belirlenir. Piyasa değeri, makina ve teçhizatın

ilgili olduğu uzmanlık alanı gereği ya da nadir olarak satıldıkları için belirlenemiyorsa amortismanına tabi tutulmuş yenileme maliyeti üzerinden belirlenir.

g) Maddi olmayan duran varlıkların makul değeri aktif piyasa referans alınarak, böyle bir piyasa yok ise şirketin o aktife bilgili ve istekli taraflar arasında muvazaadan ari olarak el değıştirmesi esnasında ve en iyi mevcut bilgiler doğrutusunda ödeyeceği tutar üzerinden belirlenir.

h) Vergi varlık ve yükümlülüklerinin makul değeri, iktisaptan kaynaklanan net kar veya zarar nedeniyle ortaya çıkacak mali zarar kaynaklı vergi menfaatlerinin veya ödenecek vergilerin tutarları üzerinden belirlenir.

ı) Kısa vadeli borçlar ve borç senetleri, uzun vadeli borçlar, yükümlülükler, tahakkuklar, yükümlülük doğuran kontratlar ve diğer ödenecek tazminatlar için makul değer, yükümlülükleri karşılamak için ödenecek tutarların cari faiz oranları kullanılarak belirlenen bugünkü değeri üzerinden belirlenir.

2.1.1.6. Şerefiyenin Muhasebeleştirilmesi

Standartta şerefiye, iktisap edenin katlandığı iktisap maliyetinin, iktisap oranına bağlı olarak, tanımlanabilir net varlıkların makul değerine tahsis edilmesinden sonra kalan kısmı olarak tanımlanmış ve şerefiyenin bilançonun aktifinde bir varlık kalemi olarak yer alacağı ifade edilmiştir. İktisap esnasında ortaya çıkan şerefiye, iktisap edenin ileriki dönemlerde ekonomik fayda sağlayacağı beklentisiyle yaptığı ödemedir. Şerefiye, maliyet değerinden birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklüğü karşılığı düşüldükten sonraki değeriyle bilançoda gösterilir.

Şerefiye, faydalı ömrü boyunca sistematik olarak itfa edilmelidir. Amortisman süresi, gelecekteki ekonomik fayda beklentisini en iyi yansıtan süre olmalıdır. Şerefiyenin faydalı ömrü ilk kayıt tarihinden itibaren 20 yılı geçmemelidir. Ancak, şerefiye, açık bir şekilde, bir veya bir grup varlıkla bağlantılı olduğunda, iktisap edenin şerefiyeden bu varlık veya varlık grubunun faydalı ömrü boyunca fayda sağlaması beklenir. Bu gibi durumlarda şirket şerefiyeyi faydalı ömrün tahmin edilen en iyi ve mantıklı süresi boyunca itfa eder. Ayrıca, şirket herhangi bir değer düşüklüğü olup olmadığını belirlemek için şerefiyenin elde edilebilir tutarını en azından yıllık olarak yeniden gözden geçirmelidir.

Şerefiyenin faydalı ömrünü tahmin ederken dikkate alınacak faktörler aşağıda sıralanmıştır.

- a) İktisap edilen şirketin doğası ve öngörülebilir ömrü,
- b) Şerefiyenin ilgili olduğu sanayinin sürekliliği ve öngörülebilir ömrü,

- c) Benzer şirketlerde veya endüstrilerdeki şerefiyenin özellikleri hakkında kamuya açıklanan bilgiler ve benzeri şirketlerdeki tipik faydalı ömürler,
- d) Mamulün ekonomik ömrünün sona ermesinin, talep değişmelerinin ve diğer ekonomik faktörlerin iktisap edilen şirket üzerindeki etkileri,
- e) Anahtar konumundaki kişilerin veya personelin beklenen hizmet ömürleri ve şirketin başka bir yönetim ekibi tarafından aynı etkinlikle yönetilip yönetilemeyeceği,
- f) Bakım masrafının veya iktisap edilen şirketten gelecekte beklenen ekonomik faydaları elde etmek için yapılması gereken harcama tutarı ve şirketin bu faydaları elde etmedeki beceri ve niyeti,
- g) Mevcut veya muhtemel rakiplerin beklenen faaliyetleri,
- h) Faydalı ömrü etkileyen iktisap edilen şirketin kontrol edilebileceği süreç, yasal veya sözleşmelere bağlı hükümler.

Amortisman yöntemi gelecekteki ekonomik fayda beklentisinin tükenme modeline paralel olarak belirlenmelidir. Başka bir metodun daha uygun olacağına dair ikna edici bir görüş yoksa amortisman metodu olarak doğrudan amortisman metodu kullanılmalıdır. Amortisman metodu şerefiyeden faydalanma modelinde bir değişiklik meydana gelmediği müddetçe dönemler itibarıyla tutarlı olarak uygulanmalıdır. Amortisman metodu ve amortisman süresi en azından her mali yıl sonunda gözden geçirilmelidir. Eğer şerefiyenin tahmin edilen faydalı ömrü daha önceki tahminlerden çok farklıysa, amortisman süresi buna bağlı olarak değiştirilmelidir. Tüm dönemlere ait amortisman gider olarak kaydedilmelidir.

İktisabın muhasebeleştirilmesinde şerefiyenin gelecekte beklenen ekonomik faydaları yansıtmayacağı durumlar da söz konusu olabilir. Sözgelimi, fiyatta anlaşılmasını müteakip, iktisap edilen net aktiflerden elde edilmesi beklenen gelecekteki nakit akımlarında bir düşüş söz konusu olabilir. Böyle durumlarda şerefiyenin değerinde düzeltme yapılması gerekir.

2.1.1.7. Negatif Şerefiyenin Muhasebeleştirilmesi

Karşılıklı değişim işlemi tarihinde, iktisap edilen tanımlanabilir varlık ve borçların makul değerlerinin iktisap maliyetinin üzerindeki kısmı negatif şerefiye olarak tanımlanır.

Negatif şerefiyenin varlığı, tanımlanabilir varlıkların fazla gösterildiğine, tanımlanabilir borçların ise düşük gösterildiğine ya da kayıtlara dahil edilmediğine işaret edebilir. Negatif şerefiye kaydedilmeden önce durumun böyle olmamasına dikkat edilmelidir.

İktisap edenin iktisap planında belirttiği gelecekteki zararlar ve giderler ile ilgili olan ve güvenilir bir şekilde hesaplanan negatif şerefiyenin gelecekteki zarar beklentileri ve giderler kayıtlara yansıtıldığı anda gelir tablosunda “gelir” olarak kaydedilmesi gerekir.

Negatif şerefiye, iktisap edenin iktisap planında belirttiği gelecekteki zararlar ve giderlerle ilgili olmadığında ve güvenilir bir şekilde hesaplanabildiğinde bir kazanç olarak kabul edilecek ve iktisap edilen amortismanına tabi varlıkların gelecekteki ekonomik faydalarına bağlı olarak aşağıdaki şartlar çerçevesinde gelir olarak kaydedilecektir.

a) Negatif şerefiyenin, iktisap edilen tanımlanabilir parasal olmayan varlıkların makul değerlerini aşmayan miktarı, iktisap edilen amortismanına tabi varlıkların kalan ağırlıklı ortalama faydalı ömürleri dikkate alınarak, sistematik olarak gelir yazılmalıdır.

b) Negatif şerefiyenin, iktisap edilen parasal olmayan varlıkların makul değerlerini aşan tutar ise anında gelir yazılmalıdır.

Negatif şerefiye, bilançoda şerefiyenin yer aldığı hesap grubu içinde şirketin varlıklarından bir indirim kalemi olarak kaydedilmelidir.

2.1.1.8. Gelecekteki Olaylara Bağlı Olarak Katlanılan Maliyetler

İktisap anlaşması gereğince gelecekteki olay veya olaylara bağlı olarak katlanılan maliyetler (gelecekteki olaylar muhtemelse ve miktarı güvenilir bir şekilde hesaplanabiliyorsa) satın alım tutarına dahil edilebilir. Eğer gelecekte beklenen olaylar (gelecek dönemlerde elde edilecek kazanç veya satın alma bedelinin bir parçası olan ihraç edilen menkul kıymetlerin piyasa fiyatı) belirlendiği şekilde gerçekleşmez veya tahminler yeniden gözden geçirilmek zorunda kalırsa, iktisabın maliyeti, şerefiye veya negatif şerefiyeye de etki edecek şekilde düzeltilir.

Ancak, iktisap eden, iktisap bedeli olarak çıkarttığı hisse veya borçlanma senetlerinin piyasa fiyatını garanti eder ve bu durum gerçekleştiğinde yükümlülüğünü yerine getirmek için yeni hisse senedi veya borçlanma senedi ihraç ederse, iktisap maliyetini düzeltmek için şerefiye ve/veya negatif şerefiyede herhangi bir düzeltme yapılmaz

2.1.2. Menfaatlerin Birleşmesi

Menfaatlerin birleşmesinde birleşen şirketlerin mali tablo kalemleri sanki cari ve önceki dönemlerde de bir grubun parçasıymış gibi birleşen şirketlerin mali tablolarına eklenmelidir. Örneğin, birleşme işlemi Mayıs ayında gerçekleşiyorsa o tarihte ve daha sonrasında sunulan mali tablolarda birleşen şirketlerin hesap dönemi başından o tarihe

kadar olan tüm faaliyet sonuçları birarada gözükmetedir. Hatta mali tabloların karşılaştırmalı verildiği durumlarda geçmiş yıl mali tabloları da birleştirilerek sunulmaktadır.

Menfaatlerin birleşmesi tek bir birleşmiş şirket oluşturduğundan dolayı, bu şirket tarafından ortak muhasebe politikaları uygulanmalıdır. Bu sebeple birleşilen şirket, birleşen şirketin varlıklarını, borçlarını ve sermayesini, kayıtlarına alırken kayıtlı değerlerini birleşen şirketin muhasebe politikalarına uydurmak ve bu politikaların sunulan tüm dönemlerde tutarlı bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla yapılacak ayarlamalar için düzeltilir. Yeni bir şerefiye veya negatif şerefiye kaydedilmesi söz konusu değildir. Birleşen şirketler arasındaki işlemler, menfaatlerin birleşmesinden önce veya sonra olup olmadığına bakılmaksızın birleşmiş mali tabloları oluşturulurken elimine edilir.

Menfaatlerin birleşmesiyle ilgili yapılan masraflar, ait oldukları dönemde gider olarak kaydedilmelidir. Menfaatlerin birleşmesine ilişkin yapılan harcamaları kayıt ücreti, hissedarlara sunulan bilginin oluşturulma maliyeti, danışmanlık giderleri, maaşlar ve şirket birleşmesinin oluşumuna katkıda bulunan çalışanların verdiği hizmet masrafları olarak özetlenebilir. Ayrıca, birleşmeden önceki ayrı şirketlerin faaliyetleri birleşirken yapılan masraflar ve zararlar da bu harcamaların içine girer.

2.1.3. Birleşme İşlemleri ile İlgili Olarak Dipnotlarda Yer Alması Gereken Bilgiler

Bütün şirket birleşmeleri için birleşmenin gerçekleştiği döneme ait finansal tablolarda aşağıdaki açıklamalar yapılmalıdır:

- a) Birleşen şirketlerin adları ve faaliyetleri,
- b) Birleşmeyi kayıtlara yansıtmak için kullanılan muhasebe yöntemi,
- c) Muhasebe açısından birleşmenin yürürlüğe girme tarihi,
- d) İşletmenin elden çıkarmaya karar verdiği şirket birleşiminden doğan faaliyetleri

İktisap yöntemine göre muhasebeleştirilen şirket birleşmeleri için, birleşmenin gerçekleştiği döneme ait mali tablolarda aşağıdaki ek açıklamaların da yapılması gerekir:

- a) İktisap edilen, oy hakkına sahip hisselerin yüzdesi,
- b) İktisap maliyeti ve ödenen veya şarta bağlı olarak katılan maliyet bedelinin açıklanması.

Şerefiye için finansal tablolarda aşağıdaki açıklamalar yapılmalıdır:

- a) Uygulanan amortisman süresi,
- b) Şerefiye 20 yıldan uzun bir süre içinde itfa ediliyorsa bunun nedeni
- c) Şerefiyenin faydalı ömrünün belirlenmesinde rol oynayan faktörler,
- d) Eğer şerefiye doğrusal amortisman yöntemiyle itfa edilmediyse, uygulanan yöntem ve bu yöntemin uygun görülme sebepleri,
- e) Şerefiye amortismanının dahil edildiği gelir tablosu kalemleri,
- f) Şerefiyenin kayıtlı değerinin dönem başı/dönem sonu bakiye ve dönem içi hareketleri ile birlikte aşağıdaki bilgiler,
  - i) Dönem başındaki brüt değer ve birikmiş amortisman,
  - ii) Dönem içinde belirlenen ilave şerefiye,
  - iii) Tanımlanabilir varlık ve borçların değerlerindeki değişiklikler veya bu varlık ve borçların sonradan tanımlanması sonucunda ortaya çıkan düzeltmeler,
  - iv) Dönem içinde ilgili olduğu şirketin tamamen veya kısmen elden çıkartılması nedeniyle kayıtlardan silinen şerefiye tutarı,
  - v) Dönem içinde kaydedilen amortisman,
  - vi) Dönem içinde kaydedilen değer düşüklüğü karşılığı,
  - vii) Dönem içinde ters kayıtlarla iptal edilen değer düşüklüğü karşılığı,
  - viii) Dönem içinde kayıtlı değerde meydana gelen diğer değişiklikler, ve
  - ix) Dönem sonundaki brüt değer ve birikmiş amortisman.

Bu bilgilerin karşılaştırmalı olarak sunulması zorunlu değildir.

Negatif şerefiye için finansal tablolarda aşağıdaki açıklamalar yapılmalıdır:

- a) Negatif şerefiyenin tanımı, tutarı ve gelecekte oluşması beklenen tahmini zarar ve giderlerin zamanlaması,
- b) Negatif şerefiyenin gelir olarak kaydedileceği süreç,
- c) Negatif şerefiyenin gelir tablosunda kaydedildiği gelir kalemi,
- d) Negatif şerefiyenin kayıtlı değerinin dönem başı ve dönem sonu bakiye ve dönem içi hareketleri ile birlikte aşağıdaki bilgiler,
  - i) Dönem başındaki negatif şerefiyenin brüt değeri ve o ana kadar gelir olarak kaydedilen birikmiş amortisman,

- ii) Dönem içinde belirlenen ilave negatif şerefiye,
- iii) Tanımlanabilir varlık ve borçların değerlerindeki değişiklikler veya bu varlık ve borçların sonradan tanımlanması sonucunda ortaya çıkan düzeltmeler,
- iv) Dönem içinde ilgili olduğu şirketin tamamen veya kısmen elden çıkarılması nedeniyle kayıtlardan silinen negatif şerefiye tutarı,
- v) Dönem içinde gelir olarak yazılan negatif şerefiye,
- vi) Dönem içinde kayıtlı değerlerde meydana gelen diğer değişiklikler,
- vii) Dönem sonundaki negatif şerefiyenin brüt değeri ve o ana kadar gelir kaydedilmiş olan birikmiş amortisman.

Bu bilgilerin de karşılaştırmalı olarak sunulması zorunlu değildir.

Menfaatlerin birleşmesi yöntemi kullanılarak muhasebeleştirilen şirket birleşmesine ilişkin olarak, birleşmenin gerçekleştiği dönem mali tablolarına aşağıdaki ilave açıklamalar yapılmalıdır:

- a) Çıkarılan hisselerin tanım ve sayısı ile menfaatlerin birleşmesini etkileyen değişimi yapılan oy hakkına sahip hisselerin her bir hissedara düşen oranı,
- b) Her bir şirket tarafından birleşime katılan varlıkların ve borçların miktarları,
- c) Bütün şirketlerin, birleşmiş şirketin mali tablolarında gösterilen net kar ya da zarara dahil edilen birleşme öncesi satış gelirleri, diğer faaliyet gelirleri, olağandışı gelir/gider kalemleri ve net kar ya da zararı.

2.2. Financial Accounting Standards Board'un Düzenlemeleri

FASB tarafından birleşme işlemlerinin mali tablolarda gösterimine ilişkin iki ayrı düzenleme yapılmıştır. Bunlardan ilki 30 Haziran 2001 tarihinden itibaren uygulanması öngörülen birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin 141 numaralı “Şirket Birleşmeleri” düzenlemesi, diğeri ise 15 Aralık 2001 tarihinden sonra uygulanması öngörülen şerefiye ve diğer maddi olmayan duran varlıkların muhasebeleştirilmesine ilişkin 142 numaralı “Şerefiye ve Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar” düzenlemesidir.

Getirilen yeni düzenlemelerin eski düzenlemelerden en temel farkı yeni düzenleme ile şirket birleşmeleri ve grup şirketlerinin satın alınması işlemlerinin mali tablolara yansıtılmasında sadece satın alma yönteminin uygulanmasının öngörülmesidir.

Bu kararın altında yatan sebepler aşağıda kısaca özetlenmiştir (Johnson and Petrone 2000).

a- Daha az yararlı bilgi sağlanması¹¹: Menfaatlerin birleşmesi yönteminde birleşme işleminin mali tablolara yansıtılmasında birleşen şirketlerin kayıtlı değerleri esas alınmaktayken, satın alma yönteminde satın alma fiyatı esas alınmaktadır. Bu nedenle, menfaatlerin birleşmesi yönteminde finansal tablo kullanıcıları yatırımın değeri ve gelecekteki performansı hakkında sağlıklı bilgiye ulaşamamaktadırlar¹².

b- Daha fazla maliyetli olması: Menfaatlerin birleşmesi yönteminde birleşen şirketlerin kayıtlı değeri esas alındığından, satın alma yönteminde olduğu gibi satın alınan varlık ve yüklenilen borçların makul değerinin belirlenmesi için ayrıca çaba harcanmasına gerek yoktur. Bu nedenle de daha az maliyetli olduğu söylenebilir. Ancak menfaatlerin birleşmesi yönteminde de tarafların katlandığı bir takım maliyetler söz konusudur. Bunlar;

Finansal tabloların kullanıcılarına maliyeti; çoğu şirket satın alma yöntemini kullanmak suretiyle birleştiğinden finansal tablo kullanıcıları farklı yöntemle birleşen şirketlerin mali tablolarını karşılaştırmak için ekstra maliyete katlanmaktadırlar. Ayrıca yatırımcılar global yatırım fırsatlarını araştırdığından ve Amerika dışında menfaatlerin birleşmesi yöntemi daha az kullanıldığından, menfaatlerin birleşmesi yöntemiyle birleşen şirketler ile yabancı ülkelerde satın alma yöntemiyle birleşen şirketlerin karşılaştırılmasında zorluk çekilmektedir.

Şirketlere maliyeti; menfaatlerin birleşmesi yönteminin varlığı şirketleri bu yöntemi kullanmaya zorlamaktadır. Çünkü, bu yolla şirketler daha yüksek kar açıklayabilmekte ve daha yüksek getiri oranı elde edebilmektedir. Bunun sonucunda

---

¹¹ Menfaatlerin birleşmesi yöntemi kullanılmak suretiyle hissedarların parasıyla yüksek maliyetli şirket satın almaları gerçekleşmekte ve bu maliyete ilişkin şirketlerin mali tablolarında bilgi verilmemektedir (Murrell 1999:1).

¹² Menfaatlerin birleşmesi yönteminin kullanımına getirilen sınırlamaların finansal tablolara etkisini incelemek amacıyla 1992-1997 yılları arasında bu yöntemle birleşen anonim ortaklıkların mali yapıları üzerinde yapılan çalışmada, yöntemin kayıtlara yansıtılmayan yüksek tutarlarda varlık kalemlerine sebep olduğu ve bu varlık kalemlerinin mali tablolara yansıtılmasının ve itfa edilmesinin mali tablolar üzerinde endüstrilere göre değişen oranlarda (varsayılan amortisman süresi ve yöntemine göre değişecektir) etki doğuracağı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmalar, 1992-1997 yılları arasında bu yöntem kullanılmak suretiyle yapılan birleşmelerde sayı ve tutar olarak önemli bir artış olduğunu ve bu yöntemle mali tablolara yansıtılmayan varlıkların tutarının çok yüksek rakamlara ulaştığını göstermiştir. Bu yöntemin kaldırılması, satın alan firmaların hisse başına kazançlarını önemli ölçüde azaltacak ve fiyat kazanç oranı ile özkaynak karlılık oranlarının düşmesine neden olacaktır. Varsayılan amortisman dönemine bağlı olarak mali tablolara yansıtılmayan varlıkların mali tablolara gösterilmesi hisse başına kazançlarda ve özkaynak karlılık oranlarında sırasıyla %4-%15 ve %13-%22'lik bir düşüşe neden olmaktadır. Bu oranlar endüstrilere göre farklılık arz etmektedir (Ayers, Lefanowicz and Robinson. 2000:1-18).

şirketler bu yöntemle birleşebilmenin yollarını aramakta, ekstra danışmanlık ve denetim ücretlerine katlanmaktadırlar.

c- Ekonomik kaynakların dağılımını olumsuz yönde etkilemesi: Menfaatlerin birleşmesi yöntemi birleşmelerin söz konusu olduğu piyasalarda adil olmayan bir rekabete yol açmaktadır. Çünkü bu yöntemin kullanılabilme gücü birleşme işlemine girilip girilemeyeceği kararını ve işlemlerdeki fiyat tartışmalarını etkilemektedir. Kriterleri taşımadığı için menfaatlerin birleşmesi yöntemini kullanamayan şirketlerin bu yöntemi kullanabilen şirketlerle rekabet edebilme güçleri daha azdır ve birleşmelerde bu tip şirketlere daha az fiyat ödenmesi söz konusu olmaktadır.

d- Kavramsal yapısının yanıltıcı olması: Menfaatlerin birleşmesi yönteminde bedel, hisse senedi şeklinde satın alma yönteminde ise nakit, diğer varlıklar, borç veya hisse senedi şeklinde ödenebilir. Ancak, ödeme şekli ne olursa olsun ödenen tutar değişmez ve tutar satın alınan şirketin net varlıklarının değerlendirilmesiyle ortaya çıkar. Menfaatlerin birleşmesi yönteminde kayıtlı değer esas alındığından satın alma bedeli gizli bir kaynak yaratabilir ve ileride karın fazla görünmesine sebep olabilir. Ayrıca, menfaatlerin birleşmesi yöntemi ekonomik açıdan farklı birleşmelerde değil, daha çok özellikle satın alma tarihinden önce yüksek piyasa değeri/defter değeri oranı olan firmaların satın alınmasında kullanılmaktadır. Çünkü bu şekilde yüksek bir birleşme primi ortaya çıkacak ve bu prim kayıtlara yansıtılmayacaktır (Wahlen. 2000:301).

2.2.1. İktisap Edenin Belirlenmesi

141 numaralı düzenlemede yer verilen hükümler uyarınca tüm birleşme işlemlerinin satın alma yöntemi kullanılarak mali tablolara yansıtılması gerekmektedir. Bu yöntemin uygulanmasında, öncelikle satın alan tarafın belirlenmesi gerekmektedir. Satın alan tarafın belirlenmesinde;

a) Nakit ya da diğer varlıkların verildiği veya yükümlülüklerin üstlenildiği birleşmelerde, nakit ya da diğer varlıkları veren ya da yükümlülüğü üstlenen şirketin,

b) Hisse senetlerinin değişimi ile sonuçlanan birleşmelerde, hisse senedi ihraç eden tarafın, veya,

i) Bünyesinde birleşilen şirkette birleşmeden sonra oransal olarak oy hakkının büyük kısmını elinde bulunduran şirketin (hangi şirketin birleşilen kuruluşta daha büyük oy hakkına sahip olduğunun belirlenmesinde, herhangi bir olağan dışı ya da özel oy düzenlemeleri, seçenekleri, garanti ya da konvertibl menkul kıymetler olup olmadığına bakılır.),

- ii) Birleşilen şirkette büyük azınlık¹³ oy hakkını elinde bulunduran şirketin,
  - iii) Birleşilen şirkette yönetim organının kompozisyonuna bakıldığında birleşilen kuruluşun yönetim organını seçme ya da atamada daha fazla hak sahibi olan tarafın,
  - iv) Birleşilen şirketin üst yönetiminin¹⁴ kompozisyonuna bakıldığında, birleşilen şirketin üst yönetiminde baskın olan tarafın,
- c) Diğer birleşen şirket ya da şirketlerin menkul kıymetlerine piyasa değeri üzerinden bir prim ödeyen şirketin,
- satın alan taraf olduğu kabul edilir.

Bazı birleşmeler, ikiden fazla şirket içerir. Böyle durumlarda satın alan kuruluşun belirlenmesinde, yine hangi birleşen şirketin birleşme işlemini başlattığına ve birleşen kuruluşlardan her birinin varlık, gelir ve kazançlarının diğerlerinininkinden önemli oranda farklılaştığına dikkat edilmesi gerekir.

2.2.2. İktisap Maliyetinin Belirlenmesi

Standart uyarınca birleşme işlemleri dahil, tüm mübadele işlemlerinin maliyetinin belirlenmesinde mübadelenin konusunu oluşturan varlıkların makul değerinin esas alınması gerekmektedir. Mübadele işlemlerinde, aksine bir kanıt olmadıkça, kazanılan net varlıkların ve yüklenilen borçların eşit olduğu kabul edilir. Dolayısıyla, bir varlığın alınması ile ilgili “elde etme maliyeti”, mübadele edilen makul değerlere eşittir ve genel olarak hiç bir kazanç ya da kayıp ortaya çıkmaz. Karşılık olarak verilen nakit dışındaki varlıkların makul değerinin defter değerlerinden farklılık göstermesi veya birleşmelerde edinilen net varlıkların makul değerinin maliyeti geçmesi durumları bu kuralın istisnasını oluşturmaktadır.

Verilen bedelin nakit olduğu mübadele işlemleri, ödenen nakit ile ölçülür. Bununla birlikte, verilen bedel nakit şeklinde değilse (yani, nakit olmayan varlık, yükümlülük ya da hisse senedi ise), ölçüm, verilen bedelin makul değeri ya da edinilen varlığın (ya da net varlığın) makul değerinden hangisi daha doğru olarak belirlenebiliyorsa onun esas alınmasına dayanır.

Birleşme işlemlerinin maliyetini belirlemede uygulanacak muhasebe ilkeleri herhangi bir varlığın tek başına alınması veya varlıkların grup olarak satın alınmasından

---

¹³ Bir bağlı şirketin net varlıklarının ve net faaliyet sonuçlarının, ana şirket tarafından doğrudan ya da diğer bir bağlı şirket aracılığıyla dolaylı olarak sahip olunmayan hisse senetlerine ait kısmıdır.

¹⁴ Üst yönetim genellikle yönetim kurulu başkanı, icra yetkilisi, şirket yetkilisi, finans yetkilisi ve doğrudan bunlara rapor vermekle yükümlü bölüm başkanları ya da varsa icra komitesinden oluşmaktadır.

farklı değildir. Satın alan kuruluşun maliyetinin belirlenmesinde yapılan nakit ödemesi esas alınır. Benzer şekilde, satın alan kuruluşun maliyetini ölçmek için pazarlanabilir menkul kıymetler ya da mallar gibi maliyeti oluşturan varlıkların makul değerleri ve satın alan kuruluş tarafından katlanılan borçların makul değerleri kullanılacaktır.

İmtiyazlı hisselerin ayırıcı özellikleri satın alma maliyetinin belirlenmesini etkileyebilir. Örneğin, adi hisse senedi özelliklerinden yoksun, oy hakkı içermeyen, konvertibl olmayan imtiyazlı hisse senetlerinin makul değeri, belirlenen temettü ve itfa tarihlerinin benzer menkul kıymetlerin özellikleri ile karşılaştırılması ve piyasa faktörlerinin değerlendirilmesi ile tespit edilebilir.

Piyasada işlem gören menkul kıymetlerin makul değeri, satın alınan bir şirketin makul değerinden daha güvenilir olarak belirlenebilir. Dolayısıyla, fiyat dalgalanmaları, işlem hacmi, ihraç maliyetleri gibi güvenilirliği etkileyen olası etkiler dikkate alınarak, satın alınan bir şirketin makul değerini hesaplamak için birleşmenin gerçekleştirilmesi için ihraç edilen hisse senetlerinin piyasa fiyatı kullanılmalıdır. İhraç edilen menkul kıymetlerin makul değer tespitinde birleşmenin koşullarının belirlendiği ve duyurulduğu tarihten önce ve sonraki makul bir süre boyunca piyasada oluşan fiyatın dikkate alınması gerekmektedir. Piyasa fiyatı, menkul kıymetlerin makul değerini göstermiyorsa, doğrudan alınan net varlıkların makul değerlerinin ölçülmesi gerekmektedir.

Birleşme işleminin maliyeti, söz konusu işlemle ilgili direkt maliyetleri de içerir. Menkul kıymetlerin tescil ve ihraç maliyetleri, menkul kıymetlerin makul değerinden indirim olarak kabul edilecektir. Bununla birlikte, birleşmelerle ilgili dolaylı ve genel giderler dönemin giderleri olarak kabul edilmektedir.

Bir birleşme sözleşmesine, menkul kıymet ihracı veya nakit transferi ya da gelecekteki belirli durumlar veya işlemlerle ilgili olası diğer maliyetler konu olabilir. Bazı anlaşmalarda bedelin bir kısmının satılan şirketin daha sonra ortaya çıkabilecek yükümlülüklerinin (vergi borcu gibi) karşılanması amacıyla teminat altına alınması öngörülebilir. Borç senetleri veya menkul kıymetler teminata verilirse elde edilecek temettü ve faizler teminat acentasına (escrow agency) veya potansiyel menkul kıymet sahibine ödenebilir.

Gelecekteki belirli durumlar ve işlemlerle ilgili olarak ödenen veya ödenebilir hale gelen bedel ile aynı dönemde teminata tutulan bedel hakkında gerekli açıklamalar yapılmalı, ancak muhtemel sonuçlar hakkında makul bir şüphe olmaksızın tutar tespiti yapılamadığı durumlarda söz konusu bedeller yükümlülük olarak mali tablolara yansıtılmamalıdır. Söz konusu bedel koşullar gerçekleştiğinde ve ödenebilir duruma geldiğinde kayıtlara yansıtılmalıdır. Örneğin, muhtemel durumlar gelecek dönemlerin

kazançlarına ilişkinse, yani anlaşma hükümleri uyarınca iktisap eden tarafın satın alma tarihinden sonra ortaya çıkan kazançlarından iktisap edilen tarafa pay vermesi gerekiyorsa, gelecekte kazanç ortaya çıkması durumunda ödenen tutarlar birleşme işleminin maliyetinin bir parçasını oluşturacaktır. Ancak, birleşilen firmanın menkul kıymetinin değerine ilişkin muhtemel durumların (birleşme anlaşmasında satın alma bedeli olarak verilen hisselerin piyasa fiyatının belirlenen tutarlara ulaşmaması durumunda) ortaya çıkması sonucu katlanılan maliyetler kayıtlı maliyeti değiştirmeyecektir. Şöyle ki, katlanılan bedelin bir bölümü, birleşmenin gerçekleştirilmesi için ihraç edilen menkul kıymetin piyasa fiyatına bağlı olabilir. Menkul kıymetin fiyatı belirlenen tarih ya da tarihlerde en az belirlenen rakama eşit olmadıkça, satın alan şirket, toplam bedelin cari değerini belirlenen miktara eşitlemek için ilave menkul kıymet ya da borç senedi ihraç etmek ya da nakit ya da diğer varlıklar cinsinden bir bedel ödemek zorunda olacaktır. Ancak, bu nedenle katlanılan maliyetler birleşme işleminin maliyetine eklenemeyecektir.

2.2.3. İktisap Maliyetinin Mali Tablo Kalemlerine Tahsisi

Varlıkların gruplar halinde alınması sadece varlığın (ya da net varlığın) maliyetini belirlemeyi değil aynı zamanda bu grubu oluşturan ayrı varlıklara (ya da ayrı varlık ve borçlara) bu maliyetin tahsisini de gerektirmektedir. Birleşmelerde kazanılan maddi varlıklar, finansal varlıklar ve maddi olmayan varlıkların toplamı üzerinden yüklenilen borçlar düşüldükten sonraki maliyet fazlalığı, tanımlı olmayan maddi olmayan varlık ya da varlıklara (şerefîye) aittir.

Satın alan şirket satın alma maliyetini ilgili varlık ve yükümlülüklerle satın alım tarihlerindeki makul değerlerine göre dağıtır. Satın alınan varlıkların ve kabul edilen yükümlülüklerin makul değerlerinin belirlenmesinde aşağıdaki genel hükümler uygulanır.

a-Menkul kıymetlerin makul değerleri cari piyasa değerleri üzerinden belirlenir.

b-Alacakların makul değerleri, uygun güncel faiz oranı kullanılarak hesaplanan vade sonunda tahsil edilecek tutarların bugünkü değeri ile belirlenir, gerekiyorsa bu tutarlardan alacakların tahsil edilememesi durumunda oluşacak zararlar ve tahsilat giderleri için ayrılan karşılıklar düşülür.

c- Stokların makul değeri;

Mamuller ve ticari mallar için satış fiyatlarından elden çıkarma maliyeti ile satın alanın satış çabasına karşılık ayıracağı karşılığın düşülmesi suretiyle,

Yarı mamuller için ise, satış fiyatından işin bitirilebilmesi için oluşacak ek maliyet, elden çıkarmanın maliyeti ve satın alanın satış çabasına karşılık ayıracağı karşılığın düşülmesi suretiyle,

Hammadde için de yenileme maliyeti üzerinden,
belirlenir.

d- Tesis ve teçhizatın, kullanılması durumunda yenileme maliyeti ile, satılması durumunda ise piyasa değerinden elden çıkarma maliyeti düşülmesi suretiyle bulunacak değeri üzerinden kayıtlara alınması gerekir.

e- Maddi olmayan duran varlıkların makul değeri, aktif piyasa fiyatı esas alınarak belirlenir.

f- Arazilerin, doğal kaynakların ve pazarlanabilir olmayan menkul kıymetlerin tahmin edilen değerleri üzerinden belirlenir.

g- Kısa-uzun vadeli borçlar, borç senetleri ve diğer yükümlülükler için makul değer yükümlülükleri karşılamak için ödenecek tutarların cari faiz oranları kullanılarak belirlenen bugünkü değerleri üzerinden belirlenir.

Satın alan şirket, satın alınan şirket tarafından daha önce kaydedilen şerefîyeyi ve satın alma tarihinden önce satın alınan şirket tarafından kaydedilen ertelenen gelir vergilerini mali tablolarına taşımayacaktır.

2.2.4. Satın Alma Tarihinde Mevcut Olan Belirsizliklerle İlgili Olarak Katılan Maliyet

Satın alma tarihinde vergiden kaynaklananlar dışındaki belirsizliklerle ilgili olarak katılan maliyetler, maliyetin dağıtım süresi içerisinde makul değeri belirlenebildiği durumlarda, satın alma fiyatının tahsisine dahil edilecektir.

Belirsizliğin makul değeri maliyetin dağıtım süresi içerisinde tespit edilemese dahi, aşağıdaki kriterlerin sağlanması durumunda iktisap bedelinin tahsisine dahil edilmesi mümkündür.

a) Tahsis döneminin sona ermesinden önce, birleşmenin tamamlanmasında bir varlığın olduğu, bir borca maruz kalındığı ya da bir varlığın zarar gördüğü olasılığını gösteren bilgilerin olması (gelecekte ortaya çıkacak olayların bu varlık, borç veya zararın varlığını kanıtlayacağı ihtimali yüksektir.)

b) Varlık ya da borcun tutarının hesaplanabilir olması.

Tahsis süresinin sona ermesinden sonra, belirsiz durumdan kaynaklanan bir değişiklik, söz konusu değişikliğin tespit edildiği dönemdeki net gelirin tespitine dahil edilecektir.

Gelecekte hiç bir alternatif kullanımı olmayan belli bir araştırma ve geliştirme projesinde kullanılacak maddi ve maddi olmayan varlıkların tutarı satın alım tarihinde gider olarak kaydedilecektir.

2.2.5. Şerefiye/Negatif Şerefiyenin Muhasebeleştirilmesi

Birleşme işleminde satın alınan varlıklar ve üstlenilen yükümlülüklerle ilişkin olarak katlanılan bedelin alınan net varlıkların makul değerlerini aşan kısmı şerefiye olarak kabul edilecektir. Şerefiyenin mali tablolara ne şekilde yansıtılacağı ve nasıl değerlendirileceği FASB'un 142 numaralı "Goodwill and Other Intangible Assets" düzenlemesinde açıklanmaktadır. Standarda göre, şerefiye itfa edilmek yerine yıllık olarak faaliyet birimleri¹⁵ bazında değer düşüklüğü olup olmadığı hususunda değerlemeye tabi tutulmalıdır. Değerleme yıl içinde herhangi bir zaman yapılabilir, ancak değerlemenin her yıl aynı zamanda yapılması gerekir. Farklı faaliyet birimleri değerlendirme için farklı tarihler seçebilir. Değerleme sonucu eğer şerefiyenin defter değeri makul değerini aşıyorsa aşan tutar kadar şerefiyenin değerinde ayarlama yapılmalıdır. Değerleme için öncelikle şerefiyenin dahil edildiği faaliyet biriminin makul değeri hesaplanmalı ve bu değer ile defter değeri karşılaştırılmalıdır. Eğer bu karşılaştırma sonucu faaliyet biriminin defter değeri makul değerini aşıyorsa şerefiyenin değerinde bir azalma olduğundan söz edilebilir. Şerefiyenin değer düşüklüğünü bulabilmek için ise, şerefiyenin makul değeri ile defter değerinin karşılaştırılması gerekir.

Faaliyet birimlerinin makul değerinin hesaplanmasında borsa değeri varsa o değer esas alınması gerekir. Borsa değerinin bulunmaması durumunda makul değer diğer değerlendirme teknikleri (gelecekteki nakit akımlarının bugünkü değeri) veya benzer varlık ve yükümlülüklerin fiyatları kullanılmak suretiyle hesaplanır.

Şerefiyenin makul değeri, birleşme işlemlerinde olduğu gibi hesaplanır. Yani, faaliyet biriminin makul değeri ilgili varlık ve yükümlülük kalemlerine tahsis edilir. Dağıtım o faaliyet birimi ile ilgili olan ve faaliyet biriminin makul değerine etki eden varlık ve yükümlülükler arasında gerçekleşir. Tahsis sonucunda ortaya çıkan fazlalık şerefiyenin makul değeri olarak kabul edilir. Burada faaliyet biriminin değerlemesi ve dağıtımına ilişkin yeni değerler mali tablolara yansıtılmaz.

---

¹⁵ Faaliyet birimi ayrı finansal verilerin üretildiği ve ayrı olarak yönetilen birimleri ifade etmektedir.

Bazı durumlarda, alınan varlıklar ve kabul edilen borçların makul değerlerinin toplam tutarı maliyeti geçer. Söz konusu fazlalık orantılı olarak, (a) öz sermaye yöntemi ile hesaplanan yatırımların dışındaki finansal varlıklar, (b) satış ile elden çıkarılacak varlıklar, (c) ertelenen vergi varlıkları, (d) emeklilik ya da diğer emeklilik sonrası yardım planları ile ilgili olarak önceden ödenen varlıklar ve (e) diğer cari varlıklar hariç, diğer varlıklardan indirim olarak dağıtılacaktır. Dağıtımdan sonra da fazlalık kalması durumunda bu fazlalık olağan dışı kazanç olarak kabul edilecektir.

2.2.6. Birleşme İşlemleri ile İlgili Olarak Dipnotlarda Yer Alması Gereken Bilgiler

Birleşme sonucunda mali tablolarda, satın alınan şirket, elde edilen oy hakkı, birleşmenin sebepleri, maliyet ve maliyeti oluşturan unsurlar, satın alınan şirketin faaliyet sonuçlarının hangi dönem itibarıyla birleşen şirketin gelir tablosunda gösterildiği, ne kadar hisse senedi ihraç edildiği, ihraç edilen hisse sentelerinin değeri ve bu değer ne şekilde belirlendiği, satın alma tarihinde maliyetin önemli varlık ve kaynak gruplarına ne şekilde dağıtıldığını gösteren özet bilanço, birleşme sözleşmelerinde belirtilen belirsizliklere ilişkin yapılan ödemeler, taahhütler ve bunların ne şekilde mali tablolara yansıtılacağı, maddi olmayan duran varlıklara maliyetten verilen pay, maddi olmayan duran varlıkların değeri ve ağırlıklı ortalama amortisman süresi (amortisman tabii ise), şerefiyenin tutarı, değer düşüklüğü hakkında bilgi verilmelidir.

2.3. IASC ve FASB Düzenlemeleri Arasındaki Temel Farklılıklar

Yukarıda 2.1. ve 2.2. bölümlerinde ayrıntılı olarak verilen IASC ve FASB düzenlemelerinin genel anlamda birbirinden farklılaşan yönleri aşağıda verilmektedir.

a- Her iki düzenlemede de, grup şirketleri arasında gerçekleşen birleşme işlemlerinin kapsam dışında bırakılmış, ancak **FASB**'un 141 numaralı düzenlemesinde grup şirketleri arasında gerçekleşen birleşme işlemleri için satın alma yönteminin kullanılmasının öngörülmüştür.

b- **IASC**'nin 22 numaralı düzenlemesinde, birleşme işlemlerinin, kontrol gücünün elde edilip edilmemesine bağlı olarak, satın alma veya menfaatlerin birleşmesi yöntemi kullanılmak suretiyle muhasebeleştirilmesi öngörülmüş, buna karşın **FASB** tarafından getirilen düzenlemelerde, tüm birleşme işlemlerinin satın alma yöntemi kullanılarak muhasebeleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

c- **IASC**'nin 22 numaralı düzenlemesinde, birleşme işlemi sonucunda ortaya çıkan şerefiyenin faydalı ömrü boyunca (20 yıldan fazla olmamak kaydıyla) sistematik bir bazda, negatif şerefiyenin ise,

- Gelecekteki zararlarla ilgili olması durumunda, söz konusu zararlar aynı dönemde,
- Diğer durumlarda da, iktisap edilen tanımlanabilir parasal olmayan varlıkların makul değerlerini aşmayan kısmının, iktisap edilen amortismanına tabi varlıkların kalan ağırlıklı ortalama faydalı ömürleri dikkate alınarak (aşan kısmı anında gelir tablosu ile ilişkilendirilmelidir),

itfa edilmesi gerektiği düzenlenmiştir.

FASB'un 141 numaralı düzenlemesinde ise, şerefiyenin itfa edilmek yerine yıllık olarak faaliyet birimleri bazında değer düşüklüğü olup olmadığı hususunda değerlemeye tabi tutulması, değerlendirme sonucu şerefiyenin kayıtlı değerinin makul değerini aşan kısmının gider olarak kaydedilmesi, negatif şerefiyenin ise, orantılı olarak, (a) öz sermaye yöntemi ile hesaplanan yatırımların dışındaki finansal varlıklar, (b) satış ile elden çıkarılacak varlıklar, (c) ertelenen vergi varlıkları, (d) emeklilik ya da diğer emeklilik sonrası yardım planları ile ilgili olarak önceden ödenen varlıklar ve (e) diğer cari varlıklar hariç, diğer varlıklardan indirim olarak dağıtılması, dağıtımdan sonra da fazlalık kalması durumunda bu fazlalığın olağan dışı kazanç olarak gelir tablosuna yansıtılması gerektiği belirtilmiştir.

Yukarıda belirtilen temel farklılıklar dışında her iki düzenlemenin de benzer hükümler içerdiği görülmektedir.

3.BÖLÜM- ŞİRKET BİRLEŞMELERİNİN TÜRKİYE UYGULAMASI

Ülkemizde birleşme işlemlerinin mali tablolara yansıtılmasına birleşme işlemlerinin hukuki niteliğine ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nda ve vergilendirilmesine ilişkin vergi kanunlarında yer alan hükümler yön vermektedir.

3.1. Türk Ticaret Kanunu Açısından Şirket Birleşmeleri

Hukuki anlamda birleşme bir veya birden çok ticaret ortaklığının malvarlığının, tasfiye olunmaksızın, içlerinden birine veya yeni kurulan bir ortaklığa, kendiliğinden¹⁶ ve külli halefiyet yoluyla geçmesi; bu suretle malvarlıklarının birleşmesi ve intikal eden malvarlığının karşılığı olarak, infisah eden ortaklığın ortaklarının, hesaplanan bir değiş-tokuş ölçüsüne göre bünyesinde birleşilen ortaklıkta ortaklık payı kazanmasıdır.

---

¹⁶ Taşınmazlarda tescile, taşınırlarda teslim, alacaklarda temlike, buluşlar, markalar, maden hakları gibi bazı malvarlığı parçalarında, kanunlarda öngörülen özel devir şekillerine uyulmasına gerek yoktur (Tekinalp 2000:1).

Türk Ticaret Kanununun (TTK) 146'ncı maddesinde birleşme kavramını tanımlayan unsurlar gösterilmeksizin, türlerini belirtir biçimde birleşme "iki veya daha fazla ticaret şirketinin birbiriyle birleşerek yeni bir ticaret şirketi kurmaları veya bir ya da daha fazla şirketin mevcut diğer bir ticaret şirketine katılması" şeklinde tanımlanmıştır. Tanımdan anlaşılacağı üzere, TTK, birleşmeyi ikiye ayırmaktadır: Yeni ortaklık kurulması yoluyla birleşme ve katılma şeklinde birleşme (devralma).

TTK'nda birleşme ile ilgili olarak öngörülen koşullar şu şekilde belirlenmiştir.

a- Birleşmede birleşen şirketlerin tüm varlığı devredilmelidir. TTK'nun 151'inci maddesine göre, birleşme işlemlerinin kesinleştiği anda, devam edecek olan veya yeni kurulan şirket infisah eden şirketlerin yerine geçer, bunların tüm varlıklarına sahip olur ve borçlarını üstlenir.

b- Birleşen şirketin mali varlığının devri karşılığında devralan şirketin hisselerinin iktisabı gerekir. Birleşme gerçekleştiğinde, şirketin aktif ve pasifi yeni kurulan veya devralan şirkete "küllü halefiyet" ilkesine bağlı kalınarak devredilir. Tasfiyesiz infisah ile dağılan şirketin pay sahipleri, birleşmenin gerçekleşmesi ile doğrudan doğruya yeni şirkette pay sahibi olurlar. Buna "pay sahipliğinin devamlılığı ilkesi" denir.

c- Birleşme ile ortaklara verilecek payların bir ölçüye göre verilmesi gerekir. Birleşme sonucunda infisah eden şirket ortaklarına ne miktarda pay verileceği, birleşme müzakereleri sırasında müştereken ve birleşen şirketlerin mal varlıkları ile orantılı olarak belirlenir. Bu amaçla belirlenen ölçüye "değiştirme birimi" adı verilmektedir (Ertaş. 1998:24).

d- Mal varlığını devreden şirket birleşme sonunda infisah (tasfiyesiz infisah) etmelidir. TTK'nun 434'üncü maddesi, birleşmeyi infisah nedeni olarak göstermekte; 439'uncu madde ise, birleşme dolayısıyla infisah eden şirketleri tasfiye dışında tutmaktadır.

e- Birleşme aynı nev'iden olan şirketler arasında gerçekleştirilmelidir. TTK'nun 147'nci maddesinde, birleşmenin aynı nev'iden şirketler arasında mümkün olabileceği belirtilmiş, bu amaçla;

- Kollektif ve komandit şirketler,
  - Anonim ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler
- aynı nev'iden sayılmıştır.

TTK'nun 152'nci maddesi uyarınca nev'i değiştirmek suretiyle yeni bir şirket oluşturulması m¼mk¼nd¼r.

TTK'nun bu şekilde bir şart getirmesindeki amaç, şirket ortaklarının sorumluluklarının değişmesini ve bu sorumluluğa bağlı şirket alacaklılarının menfaatlerinin korunmasını sağlamaktır (Konor. 1997:45).

f- Birleşme kararı alınması gerekir. TTK'nun 148'inci maddesine g¼re her şirket yetkili organının ana s¼zleřmenin değiştirilmesi hakkında ayrı ayrı karar alması ve bu kararın ticaret siciline tescil ve ilan ettirilmesi gerekir.

g- Bilanço d¼zenlenmesi ve ilan edilmesi koşulunun yerine getirilmesi gerekir. TTK'nun 149'uncu maddesine g¼re, birleşecek şirketlerin aralarında tespit edilecek ¼rneęe g¼re bilanço d¼zenlemeleri, infisah edecek olan şirketlere ait borçların nasıl ¼deneceęini belirtecek bir beyanname d¼zenlenmesi ve bu bilanço ile beyannamenin ilan edilmesi gerekmektedir.

h- Birleşecek şirketlerin iflas halinde olmamaları, şirketler s¼reli kurulmuş ise ¼ng¼r¼len s¼renin geçmemiş bulunması gerekir.

ı- şirketlerin birleşme kararının h¼k¼m ifade edebilmesi birleşen şirketlerin alacaklılarının birleşmeye rıza g¼stermelerine veya itiraz eden alacaklıların itirazlarının mahkemece reddedilmesine veyahut mahkemece takdir edilecek teminatın şirket tarafından verilmesine bağlıdır.

Birden çok ticaret ortaklığının malvarlıklarını birleştirmeyip, birlikte çalışmaları, işbirliği yapmaları, birinin hakimiyetini kabul edip b¼t¼n olanaklarını ona tahsis etmeleri; şirketin malvarlığının bir b¼l¼m¼n¼n veya tamamının devir olunması gibi hallerde, hukuki tanıma uygun bir birleşme olduğundan bahsedilemez.

TTK'nda yer alan d¼zenlemelerin genel olarak bir değerlendirmesi yapıldığında sadece birleşme ilkelerine ilişkin h¼k¼mlerin yer aldığı, birleşme prosed¼r¼n¼n (birleşme s¼zleřmesi, birleşmede esas alınacak mali tablolar, birleşmeye taraf olanların malvarlıklarının değerlendirilmesi, değiştirme biriminin tespiti) d¼zenlenmedięi ve diğer ekonomik b¼t¼nleřme modellerine (bir ortaklığın başka bir ortaklığın hisselerini veya malvarlığını hisse ihracı, nakit veya diğer varlıkların transferiyle satın alması) ilişkin h¼k¼m bulunmadığı, g¼r¼lmektedir.

3.2. Kurumlar Vergisi Kanunu Açısından şirket Birleşmeleri

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun (KVK) 36'ncı maddesinde, "Bir veya birkaç kurumun diğer bir kurumla birleşmesi, birleşme sebebiyle infisah eden kurum bakımından tasfiye h¼km¼ndedir. Ancak birleşmede, tasfiye karı yerine birleşme karı vergiye matrah

olur.“ hükmü yer almaktadır. Anılan madde hükmünden anlaşıldığı üzere, Kurumlar Vergisi Kanunu’nda TTK’nda olduğu şekilde birleşme ve devir ayrımı yapılmaksızın her iki birleşmede aynı hükme tabi tutulmuş ve birleşmenin tasfiye hükmünde olduğu ifade edilmiştir. KVK’nda TTK’ndan farklı düzenleme getirilmesinin amacı, tamamen kamu menfaatini ilgilendiren yönü ile; birleşen kurum için tasfiye niteliğinde olan ekonomik bir olgunun vergi dışı bırakılmasını önlemek ve bu yolla birleşen kurum bilançosunda yer alan veya gözükmeyen değerlerin ve gizli yedeklerin diğer bir kuruma aktarılarak vergisi ödenmeden sermayeye dönüştürülmesinin engellenmesidir (Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu Bilim Raporu. 1999:191). Birleşme halinde, hesap dönemi başından itibaren birleşme kararının tescil edildiği tarihe kadar olan devre, tasfiye dönemine dahil edilmez. Bu devreye ait kar veya zarar normal kurum kazancı hakkındaki diğer hükümlere göre işleme tabi tutulur (Seviğ. 2000:2).

KVK, 37’nci maddesinde düzenlediği özel şartları taşıyan ve “devir”¹⁷ olarak nitelendirdiği birleşme şekli dışındaki bütün birleşmeleri 36’ncı madde kapsamında değerlendirerek, oluşacak birleşme karını vergiye tabi kılmıştır. Birleşme karı, birleşme döneminde oluşan “birleşme sonu servet değeri” ile “birleşme başındaki servet değeri” arasındaki farktır (Maç 1999:964). Birleşme dönemi, birleşme kararının tescil edildiği tarihte başlar, birleşme bilançosunun kesinleştiği tarihe kadar devam eder. Birleşme dönemi başındaki servet değeri, münfesiş şirketin bu tarih itibarıyla çıkaracağı bilançoya göre belirlenen öz sermayesidir. Birleşme sonu servet değeri ise, münfesiş şirket ortaklarına birleşilen kurum tarafından doğrudan doğruya veya dolaylı olarak verilen iktisadi kıymetlerin Vergi Usul Kanunu’nun değerlendirme hükümlerine göre bulunacak toplam değeridir. Birleşilen şirketlerin ortaklarına birleşme sonunda verilecek değerler, tarafların anlaşmasıyla ve iki tarafın kabul etmesiyle belirlenir. Bu anlaşmalarda muvazaa bulunmadığı veya örtülü kazanca yol açılmadığı sürece tarafların karı vergi uygulamaları açısından geçerlidir. Birleşilen şirketlerde bu şirketlerin varlıkları tarafların rızasıyla birleşme tarihi itibarıyla değerlemeye tabi tutulur ve bulunan değer üzerinden pay verilir. Birleşme tarihinde yapılan değerlendirme ile birleşme öncesine ait servet değeri arasındaki fark, birleşen şirketin karı olur. (Sipahioğlu. 1997:59-60)

KVK’nun 37’nci maddesinde, birleşme neticesinde infisah eden kurum ile birleşilen kurumun kanuni ve iş merkezlerinin Türkiye’de bulunması, münfesiş kurumun devir tarihindeki bilanço değerlerini birleşilen (devralan) kurumun kül halinde¹⁸

---

¹⁷ KVK’nun 37 ve 39’uncu maddeleri kapsamında vergisiz birleşme olarak kabul edilen devir ile TTK’nda düzenlenen devir arasında hiçbir benzerlik yoktur.

¹⁸ Bazı uygulayıcılar, “kül halinde devir” tabirini, devrolunan şirket bilançosundaki tüm kalemlerin, devralan şirket kayıtlarına geçirilmesi olarak anlamaktadır. Bir kısım uygulayıcılar ise, bilanço değerleri

devralması ve aynen bilançosuna geçirmesi¹⁹ şartlarını taşıyan birleşmelerin devir hükmünde olduğu ifade edilmiştir. Buna göre birleşen kurum ile birleşilen kurum bilançolarında yer alan kalemlerin tutarları üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmaksızın, üst üste konulması suretiyle konsolide edilmesi gerekmektedir (Yaltı. 1987:202). Varlıkların kayıtlı değer üzerinden diğer şirkete intikal ettirilmesi devrolunan şirketin ortaklarına varlıkların kayıtlı değeri kadar bir hisse verilmesini gerektirmektedir. Devralan ve devrolan şirketlerin karşılıklı olarak devre konu varlıklarının değerlerini belirlemek suretiyle devrolan şirketin ortaklarının haklarını koruyacak bir birleşme oranının tespit edilmesi gerekmektedir.

KVK'nun 39/A maddesi uyarınca, devirlerde, aşağıdaki şartlara uyulduğu takdirde, münfesi kurumun sadece devir tarihine kadar elde ettiği kazançlar vergilendirilip, doğrudan doğruya birleşmeden doğan kârlar hesaplanmaz ve vergilendirilmez.

1- Münfesi kurum ile birleşilen kurum, müştereken imzalayacakları bir devir beyannamesini, birleşme tarihinden itibaren on beş gün içinde münfesi kurumun bağlı bulunduğu vergi dairesine verirler ve bu beyannameye devir bilançosunu bağlarlar.

2- Birleşilen kurum münfesi kurumun tahakkuk etmiş ve edecek vergi borçlarını ödeyeceğini ve diğer vecibelerini yerine getireceğini devir beyannamesine bağlı bir beyanname ile taahhüt eder. Mahallin en büyük mal memuru bu hususta birleşilen kurumdan ayrıca teminat isteyebilir.

Ayrıca 39/C maddesi uyarınca, devir tarihine kadar olan kazancın vergilendirilmesi için devre ilişkin şirket yetkili kurulu kararının ticaret sicilinde tescil edildiği tarih itibarıyla hesaplanan kazanç, bu kararın ilan edildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde devir dolayısıyla münfesi hale gelen kurumun bağlı bulunduğu vergi dairesine kurumlar vergisi beyannamesi ile beyan edilir. Bu beyannameye devir bilançosu ile gelir tablosu bağlanır. Vergilendirilmesi gereken devir tarihine kadar olan kazanç, devir ile ilgili yetkili kurul kararının ticaret sicilinde tescil edildiği tarih itibarıyla

---

tabirinin bilanço kalemleri kavramıyla karıştırılmaması gerektiği, bilanço değerleri tabiri ile sadece alacak, borç, mal, sabit kıymet gibi iktisadi kıymet ifade eden bilanço kalemlerinin kastedildiği, herhangi bir iktisadi kıymet içermeyen yeniden değerlendirme fonu, ihtiyatlar, sermaye, zarar gibi kalemlerin devralan şirketin bilançosuna geçirilmesinin söz konusu olmayacağı görüşündedirler. Konuya TTK açısından bakıldığında birinci görüşün daha geçerli olduğu görülmektedir.

¹⁹ İnfisah eden kurum bilançosunda yer alan varlıkların cari değerleri esas alınmaz. Bu durumda infisah eden kurum nezdinde oluşan gizli yedekler de birleşilen kuruma geçmiş olur.

hesaplanacaktır. Bu tarihten sonraki işlemlerden doğan kazanç devralan kuruma ait olacaktır²⁰ (Çırtlık. 2001:178).

KVK'nun 42'nci maddesinin üçüncü fıkrası çerçevesinde 39'uncu maddede tanımlanan devirde münfesi kurum namına tahakkuk eden vergiler birleşilen veya devralan kurumlardan alınır.

Diğer taraftan, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 38'inci maddesinin birinci fıkrasının 3 numaralı bendi çerçevesinde, aşağıdaki işlemler hisse değişimi hükmünde sayılmıştır.

“Tam mükellef bir sermaye şirketinin, diğer bir sermaye şirketinin hisselerini, bu şirketin yönetimini ve hisse senedi çoğunluğunu elde edecek şekilde devralması ve karşılığında bu şirketin ortaklarına kendi şirketinin sermayesini temsil eden iştirak hisselerini vermesi (hisseleri devralınan şirketin ortaklarına verilecek iştirak hisselerinin itibari değerinin % 10'una kadarlık kısmının nakit olarak ödenmesi işlemin hisse değişimi sayılmasına engel değildir.).

KVK'nun 39/D maddesi uyarınca, bu işlemlerden doğan kârlar hesaplanmaz ve vergilendirilmez.

Yukarıdaki düzenlemeler çerçevesinde uygulamalara bakıldığında KVK'nun 36'ncı madde hükmünün uygulandığını söylemek pek mümkün değildir. Zira yasanın 37 ve 39'uncu maddelerine uygun olarak gerçekleştirilen birleşmelerde vergileme yapılmamaktadır. Hal böyle olunca vergisiz birleşme olanakları varken vergili birleşmenin uygulama alanı yok denecek kadar azdır.

3.3. Birleşme ile İlgili Özellik Arzeden Konular

3.3.1. Birleşme Oranı

Birleşecek olan ortaklıklar birleşmeye esas teşkil edecek bir bilanço çıkarırlar. Buna, birleşme bilançosu denilir. Birleşen ortaklıkların, bilançolarını tespit ettikleri örneğe göre çıkarmaları gereği kanun hükmüdür (TTK md.149). Birleşme bilançosu aynı zamanda birleşme oranının ve sermaye artırımı tutarının hesaplanmasında da esas alınır. Birleşme sonunda verilen bilanço–aradan geçen zamanda yapılan işlemler sebebiyle birleşme bilançosundan farklıdır (Tekinalp. 2000:3).

Birleşmede uygulanacak oranın hesaplanmasına ilişkin herhangi bir yasal düzenleme mevcut değildir. Avrupa Topluluğu'nun birleşmelere ilişkin 3 numaralı direktifi (78/855) somut olayın özelliklerine göre en adil yöntemin seçilmesini amirdir.

---

²⁰ Ancak uygulamada, birleşme tarihi olarak sermaye artırımının tescil edildiği tarih kabul edilmekte ve devralınan şirketler bu tarihe kadarki kazançlarını beyan ederek mali yükümlülüklerini yerine getirmektedirler.

Bilirkişiler, seçilen yöntemin en adil yöntem olduğunu raporlarında izah etmek zorundadırlar. Ülkemizde de, şirket değerinin belirlenmesinde mahkemece atanan bilirkişi incelemesi esas alınmaktadır.

Birleşme işlemlerinin mali tablolara yansıtılmasına ilişkin ülkemizdeki uygulamalara bakıldığında, şirketlerin birleşme oranlarının tespitinde net varlıklarının defter değerinin, rayiç değerlerinin veya hisselerin borsa fiyatlarının esas alındığı görülmektedir²¹. Rayiç değerinin esas alınması halinde devralınan ve devralan şirketlerin net varlıklarının değerini belirlemek için TTK'nun 392'nci maddesi hükmü çerçevesinde mahkemece tayin olunan bilirkişi tarafından değer tespiti yapılır. Borsa fiyatları üzerinden birleşme yöntemi Sermaye Piyasası Kurulu'nun 04.11.1999 tarih ve 106/1273 sayılı kararı ile düzenlenmiştir. Söz konusu karara göre bu yöntemin kullanılabilmesi için;

a) Birleşmeye taraf olan şirketlerin son bir yıllık halka açıklık oranının en az %15 olması ve hisse senetlerinin borsada işlem görmesi,

b) Borsa fiyatının tespitinde, birleşmeye taraf ortaklıkların hisse senetlerine ilişkin olarak Sermaye Piyasası Kurulu'nca manipülasyon şüphesi görülen veya manipülasyon tespit edilen dönemler hariç, taraflarca birleşmeye ilişkin olarak alınan yönetim kurulu tarihinden önceki ve taraf şirketler için aynı dönem esas alınmak suretiyle son bir yıllık ağırlıklı ortalama fiyatların ortalamasının esas alınması ve taraflarca kararlaştırılan birleşme fiyatları ile cari fiyatlar arasında önemli farklar ortaya çıkması halinde Sermaye Piyasası Kurulu tarafından bu sürelerde değişiklik yapılabilmesi,

c) TTK'nun 392'nci maddesine göre düzenlenecek bilirkişi raporunda öz sermaye üzerinden belirlenmiş birleşme oranının yanısıra borsa fiyatları üzerinden hesaplanacak birleşme oranına da yer verilmesi ve bilirkişi raporunun genel kurulda ortakların bilgisine sunulması,

d) Birleşme sözleşmesinin onaylanacağı genel kurul toplantısından önce Sermaye Piyasası Kurulu'nca belirlenecek standartlara uygun olarak hazırlanacak borsa fiyatı üzerinden hesaplanan birleşme oranı ile özsermaye üzerinden hesaplanan birleşme oranının yer aldığı duyurunun Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri:I, No:26 sayılı "Hisse Senetlerinin Kurul Kaydına Alınmasına ve Satışına İlişkin Esaslar Tebliği"nin 24'üncü maddesine göre belirlenecek gazetelerde yayımlanarak tasarruf sahiplerine duyurulması,

gerekmektedir.

---

²¹ Defter değeri ve rayiç değerinin esas alınmasıyla hesaplanan birleşme oranına örnek olarak Anadolu Cam Sanayii A.Ş.'nin Topkapı Şişe Sanayii A.Ş.'ni devralmasına ilişkin duyuru metni ek edilmiştir.

Devralan ticaret ortaklığınca yapılması gerekli sermaye artırımını tutarını hesaplamak için devralınan ve devralan ortaklıkların (Öz kaynağı-Rayiç değeri-Borsada oluşan fiyata göre hesaplanan değeri /sermaye) oranları bulunur. İki oranın birbirine oranlanmasıyla elde edilen faktörün (birleşme oranı) devralınan ortaklığın itibari sermayesine bölünmesi sonucu yapılması gereken sermaye artırımının büyüklüğü elde edilir.

3.3.2. Birleşme Giderleri

Birleşilen kurum tarafından yapılan giderler, işin genişletilmesine yönelik olması sebebiyle “Kuruluş ve Teşkilatlanma Giderleri” niteliğindedir. İşletmeler, Sermaye Piyasası Kurulu’nun Seri:XI, No:1 sayılı “Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ”inin 34’üncü maddesi çerçevesinde, diledikleri takdirde bu giderleri aktifleştirebilirler veya gider yazabilirler. Aktifleştirilen kuruluş ve teşkilatlanma giderlerinin 5 yılda eşit taksitlerle itfa edilmesi gerekir.

3.3.3. Birleşen Kuruma Ait Zararlar

Kurumlar vergisi beyannamelerinde her yılın zararı ayrı ayrı gösterilmek ve beş yıldan fazla nakledilmemek koşuluyla geçmiş yılların mali bilançolarına göre meydana gelen zararlar (aynı sektörde faaliyet göstermesi, son beş yıla ilişkin kurumlar vergisi beyannamelerinin kanuni süresinde verilmiş olması koşullarıyla 37 ve 39’uncu maddeler çerçevesinde devir alınan kurumların, devir tarihi itibarıyla zarar dışındaki aktif toplamını geçmeyen zararları²² dahil) mahsup edilebilir. Bu hüküm ile devir suretiyle infisah eden kurumların birikmiş zararlarının belirli şartlar dahilinde devrolan kurumlar tarafından mahsup edilmesine imkan sağlanmıştır.

3.3.4. Birleşme Primi ve Şerefiye (Peştemallık)

TTK’da devir olarak nitelendirilen birleşme işleminde birleşilen kurum birleşme nedeniyle devir aldığı servet karşılığı olarak birleşen kurumun ortaklarına hisse senedi veya ortaklık hakkı verecektir (Akay. 1997:104). Birleşilen kurumun hisse senetlerinin nominal değerleri ile makul değerlerinin aynı olması durumunda muhasebe anlamında bir sorun ortaya çıkmamaktadır (Kavak. 2000:5). Ancak, pek çok halde durum böyle değildir. Yani birleşilen kurumun hisse senetleri nominal bedelin üstüne çıkmıştır. Bu durumda birleşilen kurumun yapacağı sermaye artırımını, devir alacağı servet tutarından daha fazla (veya daha az) olacak ve böylece bilançonun aktifinde (pasifinde) yer alan bir birleşme

---

²² Bu şart mükelleflerin hiçbir faaliyeti olmayan, tamamen zararlı kurumları devralarak vergiden kaçınma yoluna gitmelerini önlemek ve zarar mahsup imkanının amacına uygun kullanımını sağlamak amacıyla getirilmiştir. Bu düzenlemeye göre, örneğin aktif toplamı zarar dahil 1000 birim, birikmiş zararı 700 birim olan bir kurumun devir suretiyle infisah etmesi halinde, devralan kurumun mahsup edebileceği zarar tutarı, zarar dışındaki aktif toplamı olan (1000-700) 300 birim olacaktır.

primi²³ (tersi durumda ortaya çıkan farkın emisyon primi niteliğinde olduğunu savunan görüşler mevcuttur, ancak uygulamada şirketler bu farkı yasal yedekler içinde muhasebeleştirilme yoluna gitmişlerdir.) doğacaktır.

Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri:XI, No:1 sayılı "Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ"inin "Haklar ve Peştemallık (Firma Değeri)" başlıklı 36'ncı maddesinde peştemallığın bir şirket devralınırken katlanılan maliyet ile (elde etme maliyeti) söz konusu şirketin rayiç bedelle hesaplanan net varlıklarının değeri arasındaki olumlu fark olduğu, hesaplama yapılırken rayiç bedelin tespit edilememesi halinde bunun yerine net defter değerinin esas alınacağı ve peştemallığın 5 yıllık eşit taksitlerle itfa edileceği ifade edilmiştir.

Ülkemiz uygulamalarında birleşme nedeniyle devir olan şirketin net varlıklarının defter değeri üzerinde/altında bir sermaye artırımını yapılması durumunda ortaya çıkan farkın peştemallık-şerefiye/yedekler olarak izlendiği ve şerefiyenin 5 yılda eşit taksitle itfa edildiği görülmektedir.

3.3.5. Birleşen Şirketin Birleşilen Şirket Sermaye Payına Sahip Olması

Birleşen şirketin katılacağı şirketin sermaye payına sahip olması durumunda birleşilen şirket birleşme neticesinde kendi hisse senetlerini iktisap etmiş olur. Bu taktirde birleşilen şirket bu ölçüde daha az sermaye artırımını ile yetinir (Özbalcı. 1997:587). TTK'nun 329'uncu maddesinin 3'üncü bendine göre, hisse senetleri bir mamelekin veya şirketin borç ve alacakları ile beraber temellük edilmesi neticesinde devir alan şirkete geçebilir. Ancak bu madde uyarınca bu senetlerin ilk fırsatta elden çıkarılması gerekmektedir. Bu senetler devir olan şirketin ortaklarına hisseleri oranında dağıtılmak suretiyle elde çıkarılır.

3.3.6. Birleşilen Şirketin Birleşen Şirket Sermaye Payına Sahip Olması

Devir alan şirket devir olan şirkete iştirak etmiş ise devir alan şirket tarafından devir nedeniyle esas sermaye artırımını devir olan şirketin diğer ortaklarının esas sermayedeki hisse tutarlarının toplamı kadar arttırılır (Ayboğa. 1996:1327).

3.3.7. Yenileme Fonu

KVK'nun 36'ncı maddesi kapsamında birleşen sermaye şirketlerinin Vergi Usul Kanunu'nun 328 ve 329'uncu maddeleri uyarınca ayırmış oldukları yenileme fonu tasfiye durumunda olduğu gibi birleşme tarihi itibarıyla kara eklenir (Yılmaz. 1997:429).

---

²³ Birleşme primi yerine "Devir Denkleştirme Hesabı" da kullanılmaktadır.

3.3.8. Amortisman

KVK'nun 36'ncı maddesine uygun birleşmelerde birleşilen kuruma intikal eden amortisman konulu iktisadi kıymetler kendi açısından yeni bir iktisap gibi dikkate alınarak amortisman ve yeniden değerlendirme uygulamasına tabi olacaktır (Maliye Bakanlığının 2.7.1987 tarih ve 22124 sayılı muktezası). Ancak bu tür birleşmelerde amortisman tabi iktisadi kıymetlerin yeniden değerlendirilmesi VUK'nun mükerrer 298'inci maddesi uyarınca iktisadi kıymetin devir alındığı yılı izleyen yıldan itibaren yapılabilecektir (Maliye Bakanlığının 8.4.1993 tarih ve 22658 sayılı muktezası).

Vergisiz birleşmede ise, birleşen şirket tüm aktif ve pasifiyle kül halinde diğer bir şirkete devredildiğinden, devralınan iktisadi kıymetler için birleşilen şirketçe amortisman ayrılmaya devam edilir. Ancak, devir yılına mahsus olmak üzere, ayrılacak amortismanın her iki şirketin birleşilen yıl içindeki kıst dönem süreleri esas alınmak suretiyle ayrılması gerekir (Maliye Bakanlığının 8.4.1993 tarih ve 22658 sayılı özelgesi). Vergisiz birleşmede amortisman tabi iktisadi kıymetler ile birlikte amortismanlar da aynen birleşilen şirkete intikal edeceğinden, bu kıymetlerin geçmiş dönemlerde yeniden değerlemeye tabi tutulması sonucunda oluşan ve sermaye artırımında kullanılmayan yeniden değerlendirme fonunun da aynen devredilmesi gerekecektir. Yeniden değerlendirme açısından kıst dönem uygulaması mümkün olmadığından, devir yılı da dahil olmak üzere birleşilen kurum devraldığı amortisman tabi iktisadi kıymetlerini yeniden değerlemeye tabi tutabilecektir (Tarakçı. 1995:92).

3.4. Türkiye'deki Uygulamaların Yabancı Düzenlemeler Açısından Değerlendirilmesi

Ülkemizdeki uygulamalara bakıldığında, yukarıda da ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, birleşecek olan ortaklıkların aralarında tespit edilen bir örneğe göre tanzim edilmiş (birleşecek taraflardan birisinin halka açık ortaklık olması durumunda, birleşmeye esas teşkil edecek mali tabloların Sermaye Piyasası Kurulu'na belirlenen standart ilke ve formlara uygun olarak hazırlanması ve bağımsız denetimden geçirilmesi gerekmektedir²⁴) mali tablolar üzerinden birleşildiği, bu mali tablolar esas alınarak birleşme oranı ve artırılacak sermaye tutarının belirlendiği, birleşme tarihi itibarıyla (bazı şirketlerde

²⁴ Sermaye Piyasası Kanunu'nun 16/III maddesinde, SPK'n. kapsamındaki ortaklık ve sermaye piyasası kurumlarının tasfiyesi, devri, birleşmesi ve nev'i değiştirmesi hallerinde bağımsız denetim raporu istenebileceği düzenlenmiştir. Seri:X, No:16 sayılı Tebliğ'in 19'uncu maddesinin dördüncü fıkrasında da birleşme durumunda birleşen halka açık anonim ortaklıkların mali tablolarının "özel denetime" konu olacağı belirtilmektedir. Ayrıca, Seri:X, No: 7 sayılı Tebliğ'in 1/b maddesinde de, hisse senetleri halka arz edilen veya arzedilmiş sayılan anonim ortaklıklardan bir başka anonim ortaklıkla birleşen veya diğer bir anonim ortaklığa devir veya katılmaya taraf olanların özel denetlemeye tabi olacağı belirtilmektedir. Bütün bu düzenlemelerden, birleşme işleminin taraflarından birinin halka açık olması halinde diğer taraflar için de bağımsız denetim yükümlülüğü doğacağı anlaşılmaktadır.

birleşme tarihi birleşilen mali tabloların tarihi olarak kabul edilmiştir) devralınan şirketlerin tüm aktif ve pasif kalemlerinin kayıtlı değerleri (herhangi bir iktisadi kıymeti olmamakla birlikte öz sermaye kalemleri de birleşilen şirkete intikal etmiştir.) üzerinden devralan şirkete geçtiği ve yapılan sermaye artırımını ile devir alınan servet tutarı arasında farkın kayıtlara peştemallık-şerefiye/yedekler olarak yansıtıldığı²⁵ görülmektedir. Söz konusu uygulama uluslararası düzenlemeler açısından değerlendirildiğinde, uluslararası uygulamalarda, birleşme priminin (accounting acquisition premium) devralınan şirket için ödenen bedelin makul değeri ile devralınan net aktiflerin defter değeri arasındaki fark olarak tanımlandığı, birleşme primi olarak ortaya çıkan farkın daha sonra devralınan şirketin net varlıklarına makul değerleri tutarında dağıtıldığı, geri kalan tutarın ise, şerefiye (veya negatif şerefiye) olarak kayıtlara yansıtıldığı görülmektedir (Hopkins 2000:258). Şerefiye farklı ülke uygulamalarına göre ekonomik ömrüne bağlı olarak belirli sürelerde itfa edilmekte-genelde maksimum 20 yıl veya FASB'un düzenlemelerine göre düzenli olarak değer tespitine tabi tutulmaktadır. Ülkemizde ise, birleşilen kurumun hisse senetlerinin makul değeri nominal değerinin üstüne çıktığından, birleşilen kurumun yapacağı sermaye artırımını, devir alacağı servet tutarından daha farklı olmaktadır. Aktifi veya pasifi düzenleyici nitelikte olan olumlu fark peştemallık olarak mali tablolara yansıtılarak itfa edilmektedir.

Bu çerçevede, ülkemizde gerçekleşen birleşme işlemlerinde, bedelin hisse senedi olarak ödendiği, kayıtlı değerler üzerinden birleşildiği, birleşme sonrasında birleşen şirketlerin ortaklarının birleşme öncesindeki aynı oy haklarına sahip oldukları (imtiyazlı hisseler ile oydan yoksun hisseler değerlendirme dışında tutulmuştur) ve birleşme sonucu mali tablolarda gerçek anlamda bir şerefiye yer almadığı hususları göz önüne alındığında birleşme işlemlerinin kayıtlara “menfaatlerin birleşmesi” yöntemine benzer şekilde (gelir tablosu kalemlerinin birleştirilmesi hariç) yansıtıldığı görülmektedir. Ancak, menfaatlerin birleşmesi yönteminde birleşme primi mali tablolara yansıtılmamaktadır ve devralan ve devrolan şirketlerin gelir-giderleri hesap dönemi başından itibaren birleştirilmektedir. Aslında, ülkemizdeki uygulamalarda da, birleşme nedeniyle yapılacak sermaye artırımının devralınan şirketin nominal sermayesi kadar yapılması ve toplam nominal sermayeyi temsil eden hisse senetlerinin yeniden bastırılarak devralan ve devrolan şirketin öz kaynakları oranında ortaklara yeniden dağıtılması durumunda aktifi veya pasifi düzenleyici bir hesabın kullanılmasına gerek kalmayacaktır. Bu şekilde yapılan sermaye

---

²⁵ Sermaye Piyasası Kurulu'nca konuya ilişkin olarak verilen görüşlerde sermaye artırımının devralınan net aktiflerden daha fazla olması durumunda ortaya çıkan farkın bilançonun aktifinde peştemallık olarak mali tablolara yansıtılıp 5 yıl içinde itfa edilmesi, tersi durumda da farkın yasal yedekler içerisinde gösterilmesi öngörülmüştür

artırımı sonucu, birleşen şirketin ortakları toplam öz kaynak içindeki payları oranında hisse senedi alacak ve pay oranları mevcut uygulamalar çerçevesinde yapılan sermaye artırımına göre değişmeyecektir.

Aslında ülkemizde gerçekleşen çoğu birleşme ortak kontrole tabi grup şirketleri arasında gerçekleşmektedir. IASC tarafından yapılan düzenlemelerde bu tür işlemler “birleşme” tanımına dahil edilmemiş ve IAS 22’nin kapsamı dışında bırakılmıştır. FASB ise, getirdiği yeni düzenlemelerde bu işlemlerin birleşme işlemleri kapsamında değerlendirilemeyeceğini ancak, satın alma yöntemi kullanılarak muhasebeleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Diğer taraftan, ülkemizde uzun süren bir yüksek enflasyon dönemi yaşanmaktadır. Tarihi maliyet ilkesi uyarınca düzenlenen mali tablolar, fiyatlardaki değişikliklerin etkisini yansıtmakta yetersiz kalmakta, dolayısıyla mali tablo kullanıcıları şirketlerin mali durumu hakkında tam, açık, güvenilir ve karşılaştırılabilir bilgiye ulaşamamaktadır. Bu nedenle de, birleşme oranının ve sermaye artırım tutarının kayıtlı değerlerin esas alınmak suretiyle hesaplanması durumunda pay sahiplerinin hakları tam olarak korunamamaktadır. Ayrıca, birleşmeye esas mali tablolar yüksek enflasyon nedeniyle büyük miktarlarda gizli yedekler içerdiğinden, birleşmeyi takip eden dönemlerde (devralınan varlıkların elden çıkarılması gibi durumlarda) gelir tablosunun kompozisyonu etkilenmektedir.

Yukarıda belirtilen “mali tabloların kayıtlı değerler üzerinden birleştirilmesi” ve “enflasyon muhasebesinin²⁶ uygulanmaması” hususları göz önüne alındığında, birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin mevcut uygulamalar çerçevesinde, birleşme ile üstlenilen risk, beklenen kazanç ve birleşme maliyetinin sağlıklı bir şekilde belirlenemediği görülmektedir.

---

²⁶ Enflasyon muhasebesi, bir şirkette gerçekleşen tüm işlemlerin ve önceki dönem mali tablolarının Türk Lirası’nın dönem sonu satın alma gücü üzerinden (sabit reel değer) ifade edilmesidir.

GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Devam eden küreselleşme süreci şirketleri büyümeye, rekabet güçlerini artırmaya itmektedir. Şirketler, varlıklarını sürdürebilmek veya büyüebilmek amacıyla üretimlerini etkinleştirme, teknolojik avantajlarını ve kuvvetli oldukları yönleri kullanarak faaliyetlerini yeniden yönlendirme eğilimine girmişlerdir. Şirketlerin yeniden yapılanma eğilimi, teknolojik değişim ve küreselleşme süreci başta telekomünikasyon, medya, havayolları, bankacılık ve enerji olmak üzere tüm sektörlerde birleşme ve satın alma işlemlerinin artmasına sebep olmuştur. Dünyadaki bu gelişmelerin seyri dikkate alındığında, Avrupa Birliği'ne tam üyelik yönündeki iradesini ortaya koyan ülkemiz açısından da rekabet gücünün artırılması, entellektüel ve mali sermayenin büyütülmesi amacıyla birleşme işlemlerinin her yönüyle ele alınması gerekmektedir. Bu kapsamda birleşme ile üstlenilecek risk, beklenen kazanç ve birleşme işlemlerinin maliyetinin mali tablolara tam ve doğru olarak yansıtılması amacıyla birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesi konusunda da düzenlemeler yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Birleşme işlemlerinin mali tablolara yansıtılmasına ilişkin ulusal/uluslararası düzenlemelere bakıldığında iki temel muhasebeleştirme yönteminin kullanılmakta olduğu görülmektedir. Bunlardan satın alma yönteminin mantığı, tüm mübadele işlemlerinin maliyetinin belirlenmesinde mübadelenin konusunu oluşturan varlıkların makul değerinin esas alınması gerektiğine dayanmaktadır. Bu mantık çerçevesinde, satın alma yönteminde satın alınan net varlıklar makul değeri ile satın alan tarafın bilançosuna kaydedilmekte, katlanılan maliyet ile satın alınan varlıkların makul değeri arasındaki pozitif fark şerefiye olarak kabul edilmekte ve söz konusu fark belirli koşullara bağlı olarak ya sistematik olarak itfa edilmekte ya da düzenli olarak değerlemeye tabi tutulmaktadır. Negatif fark ise, kaynaklandığı olaya bağlı olarak gelir tablosuyla ilişkilendirilmektedir.

Menfaatlerin birleşmesi yöntemi ise, iki veya daha fazla şirketin hissedarlarının, şirketlerin varlıklarının veya faaliyetlerinin tümünü tek bir şirket olarak birleştirdiklerinde söz konusu olmaktadır. Bu birleşme, bünyesinde birleşilen şirketin riskleri ve çıkarlarını, sürekli ve birlikte paylaşmayı sağlama amacına ulaştıracak şekilde yapılır ve birleşme sonrasında birleşen şirketlerden herhangi birinin birleşme öncesi hisseleriyle elinde bulundurduğu haklarında önemli bir azalma olmaz. Menfaatlerin birleşmesi yönteminde, birleşen şirketlerin mali tablo kalemleri sanki cari ve önceki dönemlerde de bir grubun parçasıymış gibi birleşen şirketlerin mali tablolarına eklenmektedir. Birleşilen şirket birleşen şirketin varlıklarını, borçlarını ve sermayesini kayıtlarına alırken sadece, kayıtlı değerlerini birleşen şirketin muhasebe politikalarına uydurmak ve bu politikaların sunulan tüm dönemlerde tutarlı bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla düzeltmeler yapabilir. Yeni bir şerefiye veya negatif şerefiye kaydedilmesi söz konusu değildir. Satın

alma yönteminde bedel nakit, diğer varlıklar ve hisse senedi cinsinden ödenebilmekte iken bu yöntemde bedel, sadece hisse senedi olarak ödenmektedir.

FASB tarafından yeni getirilen düzenlemelerde, finansal tablo kullanıcılarının yatırımın değeri ve gelecekteki performansı hakkında sağlıklı bilgiye ulaşamaması, birleşme sonrası dönemlerde daha fazla kar yaratılmasına imkan verdiği için şirketlerin menfaatlerin birleşmesi yöntemini kullanabilmek amacıyla gerekli kriterleri sağlayabilmek üzere ekstra maliyetlere katlanması, iki farklı yöntemin kullanılmasının karşılaştırma yapmayı engellemesi, adil olmayan bir rekabete yol açması nedeniyle ekonomik kaynakların dağılımının olumsuz yönde etkilenmesi hususları gerekçe gösterilerek menfaatlerin birleşmesi yönteminin kullanılması yasaklanmıştır. Yeni düzenlemeler ile, ayrıca, şerefiyenin mali tablolarda makul değeri ile izlenebilmesini teminen itfa edilmek yerine düzenli olarak değerlemeye tabi tutulması esası getirilmiştir. FASB dışında ayrıca, Avusturalya, Yeni Zelanda ve Kanada'da benzer düzenlemeler yapılmıştır.

Mevcut durumda ülkemizde birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesine birleşme işlemlerinin hukuki niteliğine ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nda ve vergilendirilmeye ilişkin vergi kanunlarında yer alan hükümler yön vermektedir. Söz konusu hükümler çerçevesinde, birleşme tarihi itibarıyla, devralınan şirketlerin tüm aktif ve pasif kalemleri kayıtlı değerleri (öz sermaye kalemleri dahil) üzerinden devralan şirkete geçmekte, sermaye artırımının devralınan net aktiflerin kayıtlı değerinden fazla olması durumunda ortaya çıkan fark (birleşme primi), aslında aktifi veya pasifi düzenleyici nitelikte olmakla birlikte, bilançonun aktifinde "peştemallık" olarak mali tablolara yansıtılmakta (tersi durumda farkın yasal yedekler içerisinde gösterilmesi öngörülmüştür) ve 5 yıl içinde itfa edilmektedir. Bu çerçevede, ülkemizde gerçekleşen birleşme işlemlerinde, bedelin hisse senedi olarak ödendiği, kayıtlı değerler üzerinden birleşildiği, birleşme sonrasında birleşen şirketlerin ortaklarının birleşme öncesindeki aynı oy haklarına sahip oldukları ve birleşme sonucu mali tablolarda gerçek anlamda bir şerefiye yer almadığı hususları göz önüne alındığında birleşme işlemlerinin kayıtlara "menfaatlerin birleşmesi" yöntemine benzer şekilde yansıtıldığı görülmektedir.

Ayrıca, ülkemizdeki çoğu birleşme işlemi ortak kontrole tabi grup şirketleri arasında gerçekleşmektedir. IASC tarafından yapılan düzenlemelerde bu tür işlemler "birleşme" tanımına dahil edilmemiş ve IAS 22'nin kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu nedenle, grup şirketleri arasında gerçekleşen birleşmelerde çoğu kez daha avantajlı olması sebebiyle menfaatlerin birleşmesi yöntemi esas alınmıştır. FASB ise, getirdiği yeni düzenlemelerde bu işlemlerin birleşme işlemleri kapsamında değerlendirilemeyeceğini ancak, satın alma yöntemi kullanılarak muhasebeleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Diğer taraftan, ülkemizde uzun süren yüksek enflasyon dönemi yaşandığından, tarihi maliyet ilkesi uyarınca düzenlenen mali tablolar, fiyatlardaki değişikliklerin etkisini yansıtmakta yetersiz kalmakta, dolayısıyla kayıtlı değerlerin esas alınması durumunda birleşme oranı ve sermaye artırım tutarı doğru olarak teşekkül etmemektedir. Ayrıca, birleşmeye esas mali tablolar yüksek enflasyon nedeniyle büyük miktarlarda gizli yedekler içerdiğinden, birleşmeyi takip eden dönemlerde (devralınan varlıkların elden çıkarılması gibi durumlarda) mali tabloların, özellikle gelir tablosunun kompozisyonu büyük ölçüde etkilenmektedir.

Bu çerçevede, birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesi konusunda yapılacak düzenlemelerde dünyada yaşanan gelişmelere paralel olacak şekilde, temel olarak,

a- Birleşme işlemlerinin kapsamının “iki veya daha fazla şirketin bir şirkette birleşmesi ya da hedef firmanın hisse senetlerinin veya varlıklarının nakit, hisse senedi ve diğer varlıklar karşılığında satın alınması” olarak belirlenmesi,

b- Düzenlemelerin ortak kontrole tabi grup şirketlerinin birleşmeleri için geçerli olup olmadığının ayrıca ifade edilmesi,

c- Birleşme işlemlerinin satın alma yöntemine göre mali tablolara yansıtılması, yani iktisap maliyetinin işlem maliyetleri dahil olmak üzere ödenen nakit veya verilen hisse senetleri ya da diğer varlıkların makul değeri olarak tanımlanması, iktisabın maliyet bedeli üzerinden muhasebeleştirilmesi, birleşme tarihi itibarıyla iktisap edilenin varlık ve yükümlülüklerinin (net varlıklarının) iktisap edenin bilançosuna makul değerleri üzerinden dahil edilmesi, katlanılan maliyet ile iktisap edilen varlık ve yükümlülüklerin makul değeri arasında negatif/pozitif farkın negatif şerefiye/şerefiye olarak kayıtlara yansıtılması, şerefiyenin faydalı ömrü boyunca (20 yıldan fazla olmamak kaydıyla) sistematik bir bazda, negatif şerefiyenin ise kaynaklandığı olay bazında itfa edilmesi, ayrıca şerefiye tutarında değer düşüklüklüğü olup olmadığı hususunun değerlendirilme tarihlerinde gözden geçirilmesi,

d- İktisap edilen varlık ve yükümlülüklerin makul değerlerinin aşağıdaki şekilde belirlenmesi veya kayıtlara dahil edilmesi,

- Borsalarda ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören varlıkların, borsalarda değerlendirme gününde oluşan ağırlıklı ortalama fiyatları üzerinden, borsalarda ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmeye birlikte değerlendirme gününde işlem görmeyen varlıklar işlem görmeme halinin geçici olduğu durumlarda, ilgili varlığın en son işlem gördüğü günde oluşan ağırlıklı ortalama fiyatlar esas alınarak, işlem görmeme süreklilik arz etmeye başladığında borsada işlem görmeyen varlıkların tabi olduğu değerlendirme hükümleri esas alınarak,

- Borsalarda ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmeyen varlıklar benzer araçlar için oluşan fiyatlar veya oranlar üzerinden,

- Alacaklar ve yükümlülükler değerlendirme günündeki değerleri üzerinden,

- Mamuller ve emtia satış fiyatlarından, elden çıkarma maliyeti ile satın alınan satış çabasına karşılık ayıracağı makul bir karşılığın düşülmesi suretiyle hesaplanan değerleri üzerinden,

- Yarı ve ara mamuller, satış fiyatından işin bitirilebilmesi için oluşacak ek maliyet, elden çıkarmanın maliyeti ve satın alınan satış çabasına karşılık ayıracağı makul bir karşılığın düşülmesi suretiyle hesaplanan değerleri üzerinden,

- Hammadde için de yenileme maliyeti üzerinden,

- Arazi ve binalar (satılacak olanlar hariç) piyasa fiyatından, satılacak olanlar ise net gerçekleşebilir değeri üzerinden,

- Tesis ve teçhizatlar (satılacak olanlar hariç) ekspertiz yoluyla, satılacak olanlar net gerçekleşebilir değerleri üzerinden,

- Maddi olmayan duran varlıklar, tahmin edilen değerleri üzerinden,

- Maddi olmayan duran varlıkların makul değeri aktif piyasa referans alınarak, böyle bir piyasa yok ise şirketin o aktife bilgili ve istekli taraflar arasında muvazaadan arı olarak el değiştirmesi esnasında ve en iyi mevcut bilgiler doğrultusunda ödeyeceği tutar üzerinden,

f- Şerefiyenin faydalı ömrünü tahmin ederken, iktisap edilen şirketin doğası ve öngörülebilir ömrünün, şerefiyenin ilgili olduğu sanayinin sürekliliği ve öngörülebilir ömrünün, benzer şirketlerde veya endüstrilerdeki şerefiyenin özellikleri hakkında kamuya açıklanan bilgiler ve benzeri şirketlerdeki tipik faydalı ömürlerin, faaliyetlerde üretilen mamulün ekonomik ömrünün sona ermesi, talep değişimleri veya diğer ekonomik faktörler nedeniyle olabilecek değişikliklerin iktisap edilen şirket üzerindeki etkilerinin, personelin beklenen hizmet ömürlerinin ve şirketin başka bir yönetim ekibi tarafından aynı etkinlikle yönetilip yönetilemeyeceğinin, bakım masrafının veya iktisap edilen şirketten gelecekte beklenen ekonomik faydaları elde etmek için yapılması gereken harcama tutarlarının, mevcut veya muhtemel rakiplerin beklenen faaliyetlerinin dikkate alınması,

g- Şerefiyenin aktifte, negatif şerefiyenin ise, şerefiyenin yer aldığı hesap grubu içinde şirketin varlıklarından bir indirim kalemi olarak gösterilmesi,

h- Dipnotlarda birleşme işleminin tarihi, kimler arasında gerçekleştiği, bu şirketlerin faaliyetleri, katlanılan maliyet, maliyetin unsurları, oluşan şerefiye/negatif

şerefiye tutarı, şerefiyenin faydalı ömrü, şerefiyenin/negatif şerefiyenin dönem başı ve dönem sonu bakiyesi ile dönem içi hareketleri, şerefiyeye ilişkin amortismanın dahil edildiği gelir tablosu kalemi hakkında bilgi verilmesi,

1- Birleşme işleminde taraflardan birinin halka açık şirket statüsünde olması durumunda, birleşmeye esas mali tabloların sermaye piyasası mevzuatına uygun olarak hazırlanması, özel denetimden geçirilmesi ve birleşecek ortaklıkların mali tabloları farklı muhasebe politikaları çerçevesinde düzenlenmiş ise, mali tablolarda ortaya çıkan farklılıkların Sermaye Piyasası Kurulu'nun XI No'lu tebliğleri çerçevesinde giderilmesi, muhasebe politikalarının neden olduğu farklılıkların tam olarak giderilememesi durumunda, düzeltme işleminin belli varsayım ve tahminlere göre yapılması ve bu varsayım ile tahminlerin dipnotlarda açıklanması zorunluluğunun getirilmesi,

hususları düzenlenmelidir.

Bu şekilde yapılacak bir düzenleme, vergi düzenlemeleri ile tam anlamıyla örtüşmeyeceğinden, mevcut uygulamaları farklılaştıracağından ve varlık, yükümlülük ve birleşme maliyetlerinin makul değerinin hesaplanması konusunda uzman kuruluşların değer tespiti yapmasına ihtiyaç yaratacağından uygulamada zorluklar çıkabilecektir. Ancak, ülkemizde ve dünyada yaşanan gelişmeler şirket birleşmelerini zorunlu kıldığından, uluslararası pazarda yer edinmek ve rekabet gücünü koruyabilmek amacıyla birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesi konusunda getirilen yeni düzenlemelere paralellik sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

ACCOUNTING PRINCIPLES BOARD (APB)

1970 “Business Combinations”, Opinion No.16. New York: American Institute of Certified Public Accountants.

ACCOUNTING STANDARDS BOARD (AcSB)

1999 “Business Combination”, Exposure Draft, Toronto: The Canadian Institute of Chartered Accountants.

AKAY, Hüseyin

1997 İşletme Birleşmeleri ve Muhasebesi, İstanbul, s.104.

AKGÜÇ, Öztin

1994 Finansal Yönetim, 6.Baskı, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayınları, s.717, 718, 861-863.

AYBOĞA, Hanifi

1996 “Absorbsiyon Türünde Kurumlar Vergisi Kanunu Hükümlerine Göre Yapılan Devir işleminde Devir-Birleşme-Sermaye Oranlarının Hesaplanması”, Yasa Hukuk İctihat ve Mevzuat Dergisi, Sayı 177/8, s.1319-1351.

AYERS, B.C., C. E. LEFANOWICZ and J. R. ROBINSON

2000 “The Financial Statement Effects of Eliminating the Pooling-of-Interests Method of Acquisition Accounting”, Accounting Horizons, Vol.14, No.1, s.1-18.

ÇIRTLIK, Sedat

2000 “4684, 4697 Ve 4705 Sayılı Kanunların İzahı ve Değerlendirmesi”, Vergi Dünyası, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Sayı 240, s. 178.

DİNÇER, Ömer

1998 Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, İstanbul: Beta Yayınevi, s. 282.

ERTAŞ, Abdulaziz

1998 Şirket Birleşmeleri ve Muhasebeleştirilmesi, Yüksek Lisans Tezi Afyon 1998, s.24.

ERTÜRK, Mümin

1995 İşletme Biliminin Temel İlkeleri, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, A.Ş., s. 52.

FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (FASB)

- 2001 Statement of Financial Accounting Standards No.141, Business Combinations, Financial Accounting Series, No.221-B.
- 2001 Statement of Financial Accounting Standards No.142, Goodwill and Other Intangible Assets, Financial Accounting Series, No.221-C.

GOLDMAN SACHS and başk.

- 2000 “Accounting for Business Combination-A Workable Solution”, Presentation to the FASB, May 31.

HOPKINS P. E., R.W. HOUSTON and M. F. PETERS

- 2000 “Purchase, Pooling and Equity Analysts’ Valuation Judgments”, The Accounting Review, vol. 75, no.3, 256-278.

INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS COMMITTEE (IASC)

- 1983 International Accounting Standard IAS 22 (revised 1998): Business Combinations.

JOHNSON, L. Todd and Kimberley R. PETRONE

- 1999 “Why Eliminate Pooling Method?”, viewpoints, FASB.
- 1999 “Why Did the Board Change Its Mind on Goodwill Amortization?”, viewpoints, FASB.

KAVAK, Ahmet

- 2000 “Şirket Birleşmelerinde Mali Sorunların Çözüm Yolları ve Muhasebe Teknikleri”, Türkiye’de Şirket Birleşmelerinin Hukuki ve Mali Yönleri Konferansı Notları, İstanbul.

KONOR, Vedat

- 1997 “Anonim Şirketlerde Birleşme ve Devir”, Mükellefin Dergisi, Haziran, s. 45.

MERRILL LYNCH and CO., Inc. and başk.

- 2000 “Business Combination Purchase Accounting Goodwill Impairment Test”, Presentation to the FASB, September 29.

ÖZBALCI, Yılmaz

Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları, Ankara, s. 586.

SAMUELS, J.M. and F.M. WILKES

- 1977 Management of Company Finance. İngiltere, 1977, s. 414.

SEVİĞ, Veysi

- 2000 “Şirket Birleşmelerinde Vergi Sorunlarının Çözümü”, Türkiye’de Şirket Birleşmelerinin Hukuki ve Mali Yönleri Konferansı Notları, İstanbul.

SİPAHİOĞLU, Hürol

1997 “Anonim ve Limited Şirketlerde Birleşme ve Devir İşlemleri”,
Maliye Postası Dergisi, Nisan, s. 59-60.

STANDING INTERPRETATIONS COMMITTEE (SIC)

2000 Interpretations of International Accounting Standards SIC-9: Business
Combinations-Classification either as Acquisitions or Unitings
of Interests.

2000 Interpretations of International Accounting Standards SIC-22:
Subsequent Adjustment of Fair Values and Goodwill Initially Reported.

TARAKÇI, Hızır

1995 “Devir Halinde Birleşilen Kurum Bünyesinde Amortisman ve
Yeniden Değerleme Uygulaması”, Vergi Dünyası, Maliye Hesap
Uzmanları Derneği Yayını, Sayı 167, s. 92.

TEKİNALP, Ünal

2000 “Türk Şirketleri Arasında Birleşmelerin Hukuki Yönleri”,
Türkiye’de Şirket Birleşmelerinin Hukuki ve Mali Yönleri
Konferansı Notları, İstanbul.

TÜSİAD

1999 “Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tüsiad Ekonomik ve Mali
İşler Komisyonu Görüşü”, Eylül.

YALTI, Billur

1987 “Kurumlar Vergisi Kanunu Açısından Sermaye Şirketlerinde
Tasfiye Birleşme Nevi Değiştirme”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,
s. 202.

WAHLEN, James M. ve başk.

2001 “Methods of Accounting for Business Combinations: Recommendations
of G4+1 for Achieving Convergence”, Accounting Horizons, vol. 13,
no.3, s. 299-303.

YILMAZ, Kazım

1996 “VUK, GVK, KVK, KDVK Açısından Değerleme”, Maliye Hesap
Uzmanları Derneği Yayını, İstanbul, s. 429.

Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu Bilim Raporu, 191.

Maliye Bakanlığının 2.7.1987 Tarih ve 22124 Sayılı Muktezası.

Maliye Bakanlığının 8.4.1993 Tarih ve 22658 Sayılı Muktezası.

Maliye Bakanlığının 9.7.1997 Tarih ve 28498 Sayılı Muktezası.

